

ISSN 1302-3519

ÇALIŞMA ORTAMI

İŞÇİ SAĞLIĞI
İŞ GÜVENLİĞİ
ERGONOMİ
İŞ HİJYENİ
ÇEVRE
VERİMLİLİK
ÇOCUK EMEĞİ
İŞ HUKUKU
SOSYAL POLİTİKA
KALİTE
TOPLUM HEKİMLİĞİ

Sayı: 48 Ocak - Şubat 2000

İki Ayda Bir Çıkar

- İş Sağlığı Güvenliğinde Kurumsallaşma Herkesin Düşü
- İş Hijyenisti ve İş Güvenliği Uzmanı İçin Görev Tanımları
- Yara Ağırlığının Puanlandırılması - Nerelerde Kullanılabilir?
- İşsizlik Sigortası Kanununun İşgücü Piyasasına Muhtemel Etkileri
 - Bir Küreselleşme Yalanı: Sosyal Devlet Çok Pahalıdır
 - Arap Kemal
- Sanayi Yapılarının Tasarımı İçin Geri Besleme
 - Web Sitesi Yapımı
- Çalışan Çocukların Ekonomiye Etkileri:
Adana'da Küçük Ölçekli İşletmelerde Çalışan Çocuklarla ilgili Bir Alan Araştırması
- Sergiler ve Perşembe Buluşmaları Sürüyor
- "Gaziantep - Halfeti - Şanlıurfa - Mardin - Nemrut" Gösterisi Üzerine

İÇİNDEKİLER

*** DAMLA**

İş Sağlığı Güvenliğinde Kurumsallaşma Herkesin Düşü.....Prof. Dr. A. Gürhan Fişek

*** İŞ SAĞLIĞI**

İş Hijyenisti ve İş Güvenliği Uzmanı için Görev Tanımları.....Kim. Müh. Mustafa TAŞYÜREK
İş Sağlığı ve İş Güvenliği Uzmanı

*** İŞ SAĞLIĞI**

Yara Ağırılığının Puanlandırılması -Nerelerde Kullanılabilir ?.....Dr. Yasemin Günay
Adli Tıp Uzmanı, İşçi Sağlığı İş Güvenliği Bilim Uzmanı

*** SOSYAL POLİTİKA**

İşsizlik Sigortası Kanununun İşgücü Piyasasına Muhtemel Etkileri.....Doç. Dr. Şerife Türcan Özşuca*

*** SOSYAL POLİTİKA**

Bir Küreselleşme Yalanı : Sosyal Devlet Çok Pahalıdır.....Gerald Boxberger, Haraid Klimenta
Çeviri: Dr. M. Sarper Erdoğan*

*** TOPLUM**

Arap Kemal.....Erdoğan Bozbay

*** TOPLUM**

Sanayi Yapılarının Tasarımı İçin Geri Besleme.....Mimar Y. Müh. Cihat Uysal

*** BİLİŞİM**

Web Sitesi Yapımı.....Doruk Fişek

***ÇOCUK EMEĞİ**

Çalışan Çocukların Ekonomiye Etkileri: Adana'da Küçük Ölçekli İşletmelerde
Çalışan Çocuklarla İlgili Bir Alan Araştırması.....Nilüfer OKTAY

*** VAKIF HABERLERİ**

Sergiler ve Perşembe Buluşmaları Sürüyor

*** VAKIF HABERLERİ**

"Gaziantep-Halfeti-Şanlıurfa-Mardin-Memrut" Gösterisi Üzerine.....Doğanay Sevindik

DAMLA

İş Sağlığı Güvenliğinde Kurumsallaşma Herkesin Düşü

Prof. Dr. A. Gürhan Fişek

(e-posta: agf at fisek nokta org nokta tr)

8. Beş Yıllık Kalkınma Planı hazırlıkları ile ilgili olarak kurulan özel ihtisas komisyonlarına destek olan çalışma gruplarından biri de "iş sağlığı güvenliği" adını taşıyor.

Bu çalışma grubu, aynı alanda çalışan ve bir çok kez biraraya gelerek düşünce üretiminde bulunan "eski" kişileri, "yeni" katılımcılarla biraraya getirdi. Herkesin tek tek konuyla ilgili bakış açısını ve beklentilerini ortaya koyması kadar; "önümüzdeki dönemin ana ögesi"nin ne olduğuna ilişkin yanıtları ile bunlar arasındaki benzerlikler de çok dikkat çekicidir.

İş sağlığı güvenliği alanında çalışanlar, yıllarca kendi görev alanında sürdürdükleri uğraşlarda, yalnızlığın ve anlaşılma-ışılmanın sıkıntısını yaşıyorlar. Uğraşlarında, çok boyutlu bir konuyu, tek boyutlu müdahalelerle çözmeye çalışmanın çaresizliğini görüyorlar. Bu yetmezmiş gibi, sık değişen hükümetlerin keyfi uygulamalarıyla karşılaşılıyorlar.

Aynı düşü paylaşan kişilerle biraraya gelmenin bir dayanışma ve güçbirliği oluşturacağını; bugüne değin atılamamış adımların da, gerçekleştirebileceğini düşünüyorlar.

İş sağlığı güvenliği, ülkemizde 80 yıldır ihmal edilmiş bir konu. Türkiye'nin "çağdaşlaşma" düşü içerisinde, kendisine, ya-sa-tüzüklerde yer bulmuş; ama yaşamın bir parçası olamamış. Bu olgu, ülkemiz ekonomik yönden sınıf atlادıkça, bilim ve teknolojinin basamaklarını tırmandıkça daha çok göze batıyor.

Bir çok göstergeyi önümüze koyduğumuzda şu sonuca varıyoruz. Türkiye ekonomik gelişmesine hiç de "uygun" düşmeyen bir "iş sağlığı güvenliği" düzeyine sahip.

KUTU NO. 1

Kurumsallaşma

DURUM

Çalışma yaşamının artan sorunlarının tek merkezden ve tek irade ile çözülmesi artık olanaksızlaşmıştır.

İş sağlığı güvenliği sorunlarının da devlet-işçi (ve memur) - işveren kuruluşları, üniversiteler, meslek odaları ve gönüllü kuruluşların katkıları ile çözülmesi gerekiyorsa da, ülkemizde, bu konuda herhangi bir girişim ve oluşum bulunmamaktadır. Bu yoksunluk aynı zamanda, kurumlararası işbirliği ve eylem birlikteliklerinin de oluşturulmasını olanaksız kılmaktadır.

SORUN

İş sağlığı güvenliği konusunda, ilgili kurumlar arasında işbirliği ve eylem birlikteliği oluşturulamamaktadır.

ÖNERİ

Siyasal otoriteden etkilenmeyen, idari ve mali bakımdan özerk, işçi-memur-işveren sendikaları ile ilgili kamu kuruluşları, üniversiteler, meslek odaları ve ilgili gönüllü örgütlerin katılacağı, seçimle gelen bir genel kurula karşı sorumlu ve tarafların yönetiminde temsil edildiği, demokratik ve katılımcı yöntemlerle yönetilen "Ulusal Düzeyde Çevresel, Mesleksel Sağlık Güvenlik Kurumu" kurulmalıdır.

İş sağlığı güvenliğindeki bu "uygunsuzluk" hiç de öyle hafife alınacak ve eskiden olduğu gibi uyutulacak bir konu değil. Çünkü ekonomik maliyette kuruluşların, sosyal maliyette insan haklarının, kılı kırk yararcasına ölçüldüğü bir döneme yaşıyor dünyamız. Biz de o dünyanın ve pazarının bir parçası olmaya çalışıyoruz.

O zamanda iş sağlığı güvenliğindeki "düşük ve uygunsuz" düzeyimiz, "kol kırılır, yen içinde kalır" özdeyişinde olduğu gibi, gözardı edilemez. Eşitsiz rekabet koşulları söylemiyle, karşımıza dikilecek yedi düvele, "haksız bir savaşa" mı gireceğiz?! İş sağlığı güvenliği yönünden uygunsuzluklarımızı giderebilmek için 8. BYKP özel ihtisas komisyonlarına sunulan raporu, yeni bir fırsat olarak değerlendirebiliriz. Konuyla ilgili, işçi memur ve işveren sendikaları, ilgili kamu kuruluşları, meslek odaları, üniversite ve gönüllü kuruluş temsilcileri titiz bir çalışmayla bir rapor ortaya koymuşlar. Oy birliği ile hedefe "Çevresel, Mesleksel Sağlık ve Güvenliği Kurumu" kurulmasını yerleştirmişler.

Bu önemli ve kulak ardı edilemeyecek bir mesajdır. "Araba devrilmeden yol gösterenlere" kulak asmazsanız, size geçmişte yaşamınızı önerirler.

Sözünü ettiğimiz çalışma grubu raporunda, kurumsallaşma, durum-sorun-çözüm üçgeninde de sergileniyor (Bakınız Kutu No. 1)

Kısa erimde geçiş dönemi hazırlıklarını yapacak bir kurul, uzun erimde de özerk bir kurum düşünülüyor. Bu düşünüş şöyle anlatılıyor:

"Ulusal Düzeyde Çevresel, Mesleksel Sağlık Güvenlik KURUMU : Siyasal otoriteden etkilenmeyen idari ve mali bakımdan özerk-işçi-işveren ve memur sendikaları, ilgili kamu kuruluşları, meslek odaları, üniversiteler ve konula ilgili gönüllü örgütlerden seçimle gelen bir Genel Kurul'a karşı sorumlu, üst düzeyde ve ara kademelerde işçi-işveren-hükümet ve meslek odaları temsilcilerinin katılacağı yönetim kurullarınca, demokratik ve katılımcı yöntemlerle yönetilen bir KURUM'dur. Niteliklerine göre, yönetsel ve işlevsel

ağırlıklı olarak bu konuda şunlar biraraya getirilebilir:

- Denetim Örgütü (İş müfettişleri)
- Destek, İnceleme-Araştırma Hizmeti (İSGÜM ve Bölge Laboratuvarları)
- Meslek Hastalıkları Hastaneleri ve Klinikleri
- İşyeri işçi Sağlığı İş Güvenliği Kurulları
- İşyeri ve işyeri-ortak sağlık birimleri
- Kurulacak uzmanlık kurulları
- Yakın ve Orta Doğu Çalışma Enstitüsü (YODÇEM)

Tasarlanan Kurumun gelirleri SSK iş kazası ve meslek hastalıkları sigorta kolu fonlarındaki gelir fazlalarından ile kısmen hastalık sigortası fonlarından, işyerlerinin denetimi sonucu elde edilecek ceza gelirlerinden, destek hizmeti verecek tüm kuruluşların döner sermaye gelirlerinden ve genel bütçeden karşılanmalıdır."

Bu alanda özerk kurum düşü yeni değil, 1978'deⁱ ve 1992'deⁱⁱ yeniden ortaya atılmış. Hemen kulaklarımda bir şarkı sözü canlanıyor:

...

Bu son olsun, bu son".

ⁱ Fişek A.G.: Ulusal Düzeyde işçi Sağlığı İş Güvenliği Kurulu-Çalışma Ortamı Dergisi, Sayı: 15 Temmuz-Ağustos 1994 s. 10-14.

ⁱⁱ T.C. Sağlık Bakanlığı : Çalışma Grupları Raporları (1. Ulusal Sağlık Kongresi, 23-27 Mart 1992 Ankara)s. 103-105.

İŞ SAĞLIĞI

İş Hijyenisti ve İş Güvenliği Uzmanı için Görev Tanımları

Kim. Müh. Mustafa TAŞYÜREK

İş Sağlığı ve İş Güvenliği Uzmanı

(e-posta: mustafatasyurek at fisek nokta org nokta tr)

İŞ GÜVENLİĞİ UZMANI

İş kazalarını önleme konusunda işyerinin genel politikasını belirlemek, uygulanmasını gözetmek.
Tüm güvenlik problemleri konusunda yönetime rapor vermek ve önerilerde bulunmak.

- Yeni binaların planlanması veya mevcut olanların değişikliğe uğratılması.
- Yeni makineler ve diğer teçhizatın alımı.
- Eldeki teçhizatın durumu.
- Teçhizatın test edilmesi, bakım ve onarımı.
- Her türlü güvenlik araçları.
- Kişisel koruyucu teçhizatlar
- Yangından korunma

Nezaretçi personele (Formen - Uzman) yol göstermek.

İş kazalarını incelemek.

İş kazası kayıtları ve istatistiklerini tutmak.

İş güvenliği eğitimlerine nezaret etmek.

İşletmeyi, teçhizatı, yapılan işlemleri ve çalışma yöntemlerini kontrol etmek.

İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Kurulunun sekreteryasını yürütmek.

İş güvenliği talimatlarını, rehberlerini ve dokümanlarını hazırlamak.

Yarışma, sergileme ve propoganda gibi güvenlik uğraşlarını yönetmek

Yangından korunma teçhizatı ve araçlarını kontrol etmek, yangın tatbikatı gibi yangından korunma çalışmalarını yönetmek.

Genel olarak işyerini (Fabrikayı) güvenlik altında bulundurmak ve güvenli olmayan çalışma yöntemlerini ortadan kaldırmak için çaba harcamak.

İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği yönetim sisteminin işyerinde kurulması ve sürdürülmesi için liderlik yapmak vb.

İŞ HİJYENİSTİ

İş hijyeninin uygulayıcısı olan hijyenist (genel olarak) işçinin sağlığı ile çevre koşullarını gözönünde bulundurarak ilgilenir. İş hijyenistinin görevleri özet olarak aşağıda belirtilmiştir:

İşyeri ile ilgili iş hijyeni programını hazırlamak ve yürütmek.

Çalışma ortamını incelemek;

İşyerinde yapılan işi tanımlamak, işlemleri, işlemlerde kullanılan maddeleri, ürünleri ve yan ürünleri tanımak. Bu maddelerin olası sağlık risklerini saptamak.

İşyerinde çalışan işçinin ve çevre halkının çevresel zararlı etkenlere maruziyet derecesini belirlemek.

Ölçmeler yapabilmek için uygun cihazları seçmek ve metodları tasarlamak.

Şahsen veya kendi yönettiği ekiple ölçümler yapmak.

Yapılan iş ile test edilen materyal arasında ilgi kurmaya çalışmak.

Çalışma ortamının olası etkisinin düzeyinin belirlenebilmesine yardımcı olması amacıyla kan ve idrarın (fiziksel ve kimyasal olarak) biyolojik testlerini yapmak / yaptırmak.

İş çevresinin sağlık koşullarını olumsuz etkileyecek nedenlerini saptamak, işçilerin verimi ve toplumu rahatsız eden veya sonuçlar arasında ilişki kurmak ve özgün sonuçlar çıkartıp bunu ilgililere (üst yönetim ve sağlık görevlilerine) duyurmak.

Etkili kontrol yöntemlerini saptamak.

Korunma önlemi olarak gerekiyorsa kural, tüzük, standart ve prosedürleri hazırlamak.

Endüstriyel hijyenle ilgili her konuda (mahkemelerde işçi kuruluşlarında) bilirkişilik yapmak.

Kullanılan maddeler, işçiler ve halk tarafından kullanılan ürünler hakkında dikkat çekici, etiketler üzerinde kullanılabilecek, özet bilgiler hazırlamak.

Meslek hastalıkları ve toplumu rahatsız edicileri önlemek için, işçiler ve halk için eğitim programları hazırlamak.

İşçiler arasında ve endüstride meslek hastalıklarının varlığı ve olasılığını ortaya çıkarma konusundaki epidemiyolojik çalışmaları yönetmek. Eşik Sınır Değerler (ESD veya TLV) ve standartları sağlık ve verimi devamlı kılmaya yol gösterici olması için geliştirmek veya koymak.

İşin sağlığa etkileri, iş sağlığını bozucu etkileri önleme yolları, hava kirliliği, gürültü, rahatsız edici ve ilgili problemleri önleme yolları konularında daha ileri bilgi için araştırmalar yapmak.

İŞ SAĞLIĞI

Yara Ağırılığının Puanlandırılması -Nerelerde Kullanılabilir ?

Dr. Yasemin Günay

Adli Tıp Uzmanı, İşçi Sağlığı İş Güvenliği Bilim Uzmanı

Bir çok ülkede, kişilerin maruz kaldığı travmanın şiddeti ve ortaya çıkan hasarı değerlendirmek için bazı teknikler geliştirilmiş ve geliştirilmeye devam edilmektedir. Travmanın ağırlığının tespiti için ortaya konulan kriterlerin ölçülebilir ve karşılaştırılabilir objektif kriterler olması önemlidir. Bu amaçla anatomik ve fizyolojik bir çok puanlama sistemleri oluşturulmuştur (1,2,3,4).

Bu puanlama sistemlerinin oluşturulması ve kullanılmasının ne gibi yararları olacaktır?

Yara/ yaralanmanın ağırlık düzeyinin belirlenmesi ve ölçülmesi, halk sağlığı açısından hem yaralanmaların kontrol altına alınması hem de travmalı hastalara sağlık hizmeti veren kuruluşların değerlendirilmesi ve geliştirilmesine katkıda bulunacaktır. Travma skor sistemleri kullanılarak elde edilen ağırlık puanı ile yaraların ağırlık düzeyinin objektif olarak saptanması sonucu;

Acil bakım merkezlerinde her gün izlenen hastaların ihtiyaç duydukları özel bakım belirlenebilir ve hastalar ihtiyaçlarına göre sınıflandırılabilir.

- Yaralanmayı izleyen erken dönemde mortaliteyle ilişkilendirilmiş olan fizyolojik veriler kullanılarak risk altındaki hastalar belirlenebilir.
 - Gereken bakımın hızla sağlanamayacağı bir hastaneye hasta kabul edildiğinde, yara ağırlık düzeyine göre hastanın hızla başka bir hastaneye şevkine karar verilebilir.
- Tedaviden optimum yarar görecektir hastalar belirlenip öncelikli hale getirilebilir. Yani yaşama şansı tıbbi tedavi ile önemli oranda artacak hasta ile maksimum tedaviye rağmen yaşama şansı çok az olan hasta birbirinden ayrılabilir.

Hangi bölgelerde, ne tür ve hangi ağırlıkta yaralanmalar olduğu ile ilişkili epidemiyolojik veri tabanı oluşturulmasına yardım eder.

Hangi bölgelere hangi tür sağlık kuruluşunun gerekli olduğu belirlenebilir.

- Travmalı hastaların tedavisinde alınan sonuçlar değerlendirilerek bir sağlık kuruluşu ile diğerinin etkinliği karşılaştırılabilir (1,4,5,6,7).

Travma olgularına yaklaşımda kalitenin artırılmasına katkısı olacaktır.

Hasta bakımının uygunluğunu ve kalitesini değerlendirmek için kalite güvencesi programları oluşturulması, sürdürülmesi ve denetlenmesine gereksinim vardır. Sağlıkta kalite güvencesi açısından bir çok yöntem geliştirilmiştir. Ama bunların çoğu hastanın elde ettiği sonuç yerine bakım süreci ve işlemi üzerine odaklanmış olup çeşitlilikleri ve elde edilen sonuçların birbiriyle uyumsuzluğu nedeniyle geçerliliklerinin garantisi yoktur. Hastanede kalma süresi ya da uygulanan işlemin türü gibi kriterler sınırlı değerlere sahiptir. Bu nedenle yara ağırlığına göre alınan sonucu hesaba katan kalite güvence yöntemleri daha objektiftir(8). Öyle ki uygulanan puan sistemine göre belli bir puanın altında/üstünde olan değerler kurtarılabilir yaralanma olgularını temsil edeceğinden, kurtarılabilir ciddi yaralanmalı hastaların sayısı ve kurtarılanların oranı kalite güvencesi için basit, objektif ve etkili bir ölçüm yöntemi olabilir. Diğer yandan, bakım sistemlerini hastaların iyi sonuçlar almasını geliştirecek şekilde düzenleyen sağlık kuruluşlarının anlaşılabilmesi için sağlık kuruluşlarının yara ağırlığını hesaba katan etkin, tutarlı kalite güvence programlarına adapte edilmesi yararlı olacaktır.

Örneğin California'da önlenebilir ölümlerin, travmalı hastalar için özel bakım merkezleri bulunan San Francisco'ya göre çok fazla olduğu bildirilmiştir. Ayrıca Orange'da travma bakım sistemlerinin geliştirilmesi ve organizasyonuyla önlenebilir ölümlerde önemli derecede azalma olduğu kaydedilmiştir(4). Diğer yandan travma merkezi olmayan hastanelerde önlenebilir ölümlerin fazla olduğuna dikkat çekilmiştir. Güney California'daki çalışmalar, travma merkezlerinde riskli hastaların anlamlı derecede daha yüksek yaşama olasılığı olduğunu göstermiştir(4).

- Harcanan emek ve paraya karşılık üretken olmayan işlemlerden kaçınmak gereğinden hareketle, özel bakımdan yararlanan travmalı hastaların tanımlanması, maliyet- yarar analizlerinin yapılmasına da olanak sağlayacaktır.

Tüm bu amaçlarla anatomik ve fizyolojik bir çok skala geliştirilmiştir.

Anatomik puanlama sistemine göre skalalar oluşturulurken tüm yaralar sınıflandırılıp özellikleri tanımlanmakta, yaralanan her organa ve yaralanma derecesine göre ayrı puan verilmektedir. Bu tür yöntemlerle retrospektif verilerden sonuç çıkarmak mümkündür. Ancak yaralanan kişilerin ilk değerlendirmelerinde kullanımları sınırlıdır. Anatomik derecelendirme sistemleri arasında en sık kullanılanlar "Kısaltılmış Yara Skalası" (Abbreviated Injury Scale - A1S -) ve onun türevleri ile "Yara Ağırlık Skoru" (Injury Severity Score -ISS-)dur(1,2,9).

Fizyolojik puanlama sistemleri bilinç durumu, solunum, kan basıncı gibi ölçülebilir parametrelere dayanır. Tedaviye cevabın değerlendirilmesi ve sonucun tahmin edilmesi gibi erken değerlendirmeler için daha yararlıdır. Fizyolojik derecelendirme sistemlerinden en sık kullanılanlar "Travma Skoru" (Trauma Scoring - TS -), "Basitleştirilmiş Akut Fizyolojik Skor" (Simplified Acute Physiology Score -SAPS -) ve "Düzeltilmiş Travma Skoru" (Revised Trauma Score - RTS -) dur. Örneğin RTS'nin hesaplama parametreleri kan basıncı,

solunum hızı ve Glasgowv Koma Skalası kriterleridir(1,2,9).

AIS ilk kez 1971 de oluşturulmuş, en son 1990 yılında olmak üzere 5 kez düzeltilmiştir. İlk versiyonlar motorlu taşıt kazalarında yaralanan kişilerin yaralanma derecelerini gösteren bir form oluşturulmasına yönelik iken son versiyonlar araç kazaları dışındaki ateşli silah, kesici-delici alet yaralan ya da kunt yaralanmalar gibi tüm şiddet yaralanmalarını da içermektedir. AIS'e göre tüm yaralar ağırlık açısından en küçük ağırlık birimi 1, en büyüğü 6 olacak şekilde 6 gruba ayrılır(1,2,9).

ISS ilk kez 1974'te AIS'ten geliştirilmiş olup AIS kod sistemine dayanan yara ağırlık skoru sistemidir. En ciddi yaralanan 3 vücut bölgesinin en yüksek AIS skorları karelerinin toplamıdır. ISS'ye göre yaralar ağırlık dereceleri açısından 3 kategoriye ayrılır.

ISS puanı 0-14 arası olanlar: Minör yaralanma grubu. Yaşama şansı oldukça yüksek, uygun tedavi uygulandığı takdirde ölüm beklenmeyen yaralanmalar.

ISS puanı 16-66 arası olanlar: Majör yaralanmalar. Daha düşük yaşam şansı olan ciddi yaralanmalı olgular.

ISS puanı 75 ve üzerinde olanlar: Kompanse edilemeyecek, yaşamı tehdit edici yaralanmalar.

AIS sisteminde 6. gruba giren en ağır yaralanmalar(örn; ateşli silahla beyin yaralanması gibi) ISS'de otomatik olarak 75 puana karşılık gelir. Aynı puan, tek başına yaşamı tehdit etmeyen, kompanse edilebilir, AIS'te 5. gruba giren 3 yaranın varlığı durumunda da elde edilir. Öyle ki; $5^2+5^2+5^2= 75$ puan(1,2,9).

Bazı kısıtlılıklarına rağmen anatomik skor sistemleri otopsi bulgularının kodlanmasında da kullanılabilir. Böyle bir puanlama, travmatik nedenli ölümlerin ne kadarının önlenabilir olduğunu ortaya çıkaracaktır. Öyle ki düşük ISS değeri önlenabilir ölüm olgularına işaret ettiğinden, bakım kalitesi açısından uyarıcı olacaktır. Bu sistem yapılan otopsielerde standart olarak uygulanırsa hekimler için yol gösterici olabilir.

Otopsi bulguları ve klinik verilere göre, Amerikan toplumunda travmatik ölümlerin %35 kadarının önlenabilir olduğu(10), İngiltere'deki benzer çalışmalarda da önlenabilir ölüm oranının %30 bulunduğu bildirilmiştir (11). Fredman ve arkadaşları tarafından tüm travmatik nedenli otopsi olgularına ait bulgular AIS-90 ve ISS-90 versiyonuna göre kaydedilip, tüm vakalar adli tıp uzmanı ve travmatolog tarafından değerlendirilmiş, 279 otopsinin 19 (%7) unda ISS puanının 0-14 arasında olduğu saptanmıştır. Bu vakaların 5 inde dışarıya büyük damar kanaması olduğu, gerek mağdurun erken ulaşamaması gerekse tıbbi yardım eksikliğinden dolayı gecikmiş tedavinin ölüme katkıda bulunan temel faktör

olduğuna dikkat çekilmiştir. Öyle ki kanama kontrolünün sağlanması ve sıvı desteği muhtemelen ölümü önleyecekti. 3 vakada hava yolunu açık tutmama, yanlış yerleştirilmiş göğüs tüpü ve yetersiz şok yönetimi gibi yaklaşım ve teknik hatalar gözlenmiştir. 1 vakada aşırı doku zararı oluşturmayan baş yaralanması olduğu, 10 vaka ise öldürme amacıyla dövülmüş kişiler olup yalnızca yüzeysel ve yumuşak doku yaralanmaları olduğu bildirilmiştir(12).

• Yara/yaralanmaları ağırlıklarına göre puanlandırma sistemi "İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği" uygulamalarında da kullanılabilir. Böyle bir derecelendirme sonucu;

- Hangi bölge/ işyerlerinde, ne tür ve hangi ağırlıkta yaralanmalara neden olan iş kazaları olduğu, iş kollarına göre yara ağırlık durumları saptanabilir.

- İş kazaları açısından nerelerde, hangi düzeyde sağlık hizmeti gereksinimi olduğu belirlenebilir.

- İşyerlerinde hekim/ hekim dışı sağlık personeli ve ilk yardım işçilerinin yaralanma durumunda uygulayabilecekleri en pratik puanlama sistemine göre eğitilerek hastaların en yakın ve beklenen sağlık hizmetinin sunulduğu merkezlere şevki sağlanabilir.

- Aynı iş kolu ve farklı iş kolları arasında karşılaştırma yapılabilir.

- Nerelerde, hangi yönde ek iş güvenliği önlemlerine gereksinim olduğu, hangi iş kolu/ işyerlerinde yetersiz önlem alındığı ortaya çıkarılabilir.

- Yaralanmanın ağırlık durumuna göre kurtarılması mümkünken ölümle sonuçlanan iş kazalarında işverenlerin yanı sıra sağlık hizmeti veren kuruluşların da sorumluluğu gündeme gelebilir.

Travmanın ağırlığını belirlemek için bir çok puanlandırma sistemi ortaya atılmış olduğundan, kullanılan değişik skalaların birbirleriyle olan ilişkileri, karşılaştırılmaları, travmanın ağırlığını ölçmedeki spesifiklik ve duyarlılıkları da tartışılmaktadır(6,13). Uygulanan puanlandırma sisteminin yukarda sayılan amaçlara hizmet edebilmesi için ortak bir puanlandırma sisteminin geliştirilmesi ve uygulanması aşılması gereken önemli sorunlardan biridir.

KAYNAKLAR

1- Hurst James M. Trauma: An overview. In: Rippe JM, Irwin RS. editors. Intensive çare medicine. Boston: Little, Brovvn and Company, 1991: 1455-56.

2- Robertson C, Redmond AD. The Management of Majör Trauma. Oxford Univ. Press, Edinburg.Manchester, 1990. Majör Travma Denetimi ve Tedavisi. (Çev: Sıdika Kurul.) 1993; Yeni Alas Ofset, İstanbul: 16-26.

3- Yağmur Y, Güloğlu C, Uğur M, Akkuş Z, elik Y. Multipl travmalı hastaların değerlendirilmesi: Yaralanma şiddeti skoru ile revize edilmiş travma skorunun karşılaştırılması. Ulusal Travma Dergisi.1997; 1: 73-7 ralanma ıku<arııııı<a

skorunun karşılaştırılması. Ulusal Travma Dergisi.1997; 1: 73-7.

4- Champion HR, Sacco WJ, Copes WS et ali. A revision of the Trauma Score. The Journal of Trauma. 1989; 29(5): 623-29.

- 5- Thompson CT, Bickell WH, Siemens RA at al. Communiity Hospital Level II Trauma Center Out-come. Journal of Trauma. 1992; 32(3): 332-43.
- 6- Gennarelli TA, Champion HR, Copes WS, Sacco WJ. Comparison of mortality, morbidity, and severity of 59,713 head injured patients with 114,447 patients with extracranial injuries. Journal of Trauma. 1994; 37(6): 962-69.
- 7- İhtiyar E, Ünlüoğlu I, Şahin A ve ark. Osmangazi Üniversitesi Tıp Fakültesi Acil Servisinde Multi Travmalı Hastaların Glasgow Koma Skalası.Travma Skoru, Kısaltılmış Yaralanma Skoru ile Değerlendirilmesi. Ulusal Travma Dergisi. 1998; 4 (3): 176-79.
- 8- Joint Commission on the Accreditation of Healthcare Organization: Overviewv of the Joint Commssion's Agenda for Change. August 1987.
- 9- Champion HR, Copes WS, Sacco WJ et ali. A new charracterization of injury severity. The Journal of Trauma. 1990 May; 30(5): 539-46.
- 10- Pollock D.A, O'Neil JM, Parrish RG, Combs DL, Annest JL. Temporal and geographic trends in outopsy frequency of blunt and penetrating trauma deaths in the United States. JAMA 1993; 269: 1525-31.
- 11-Royal College of Surgeons of England.Re-port of the vworking party on the management of patients with majör injuries. London: Royal College of Surgeons of England,1988.
- 12- Friedman Z, Kugel C, Hiss J, Marganit B, Stein M, Shapira SC. The Abbreviated Injury Scale-A Valuable Tool for Forensic Documantation of Trauma. The Am. Journal of Forensic Med. and Pathol. 1996; 17 (3): 233-238
- 13- Linn S.The injury severity score- importence and uses. Ann. Epidemiol.1995; 5/6: 440-6.

* Osmangazi Üniversitesi, Tıp Fakültesi, Adli Tıp Anabilim Dalı

SOSYAL POLİTİKA

İşsizlik Sigortası Kanununun İşgücü Piyasasına Muhtemel Etkileri

Doç. Dr. Şerife Türcan Özsuca*

Sanayileşmeye bağlı olarak ücretli çalışmanın yaygınlaşması, yanibaşında işsizlik sorununu da gündeme getirmiştir. İşsizliğin, bireyin kusurunun dışında, yaşadığı ekonomik ortamın özelliklerinden kaynaklandığı gerçeği; soruna daha organize yaklaşılması sonucunu doğurmuştur. Kamunun gözetimi altında, düzenli ve zorunlu işsizlik programlarının oluşturulması kaçınılmaz olmuştur.

İşsizlik sigortasının temel amacı, işsizlik nedeniyle gelir kesilmesine karşı bireyi korumaktır. İşsizlik sigortası bu temel amacın yanısıra, bireyin satın alma gücüne istikrar kazandırmakta; endüstriyel ilişkilerin gelişmesine ve toplumsal uyumsuzlukların azalmasına katkı yapmakta, kendi hatası dışında işini kaybedenlere bir ölçüde olsa adalet sağlamaktadır. İşsizlik tazminatları, yapısal değişim ve uyuma karşı direnci azaltmaktadır. İşsizlik süresince bir gelire sahip olunması, bireyin daha verimli iş aramasını sağlamakta, işgücü talebi ile arzı arasında uyumu kurmaktadır. Dolayısıyla gelecekteki işsizliğe yönelik harcamalar azaltılabilmekte, sistemin maliyeti düşürebilmektedir, işsizlik sigortası, anılan olumlu etkilerin dışında işgücü piyasası üzerinde olumsuz etkilerde de bulunabilmektedir. Sosyal güvenlik sisteminin diğer halkalarına göre işsizlik sigortasının daha geç uygulamaya girmiş olmasını, işsizlik sigortasının işgücü piyasası üzerindeki etkilerine bağlayan yaklaşımlar bulunmaktadır.

İşsizlik tazminatlarının işgücü piyasası üzerindeki muhtemel etkilerine baktığımızda; çalışma, işe alma veya işten atma kararlarını etkileyebileceği gözlenmektedir, işsizliği tazmin eden programların, iş aramamayı özendirdiği, iş arama süresini uzattığı, ücretlerin artışı yönünde baskı yaptığı, çalışan işçilerin işten atılma konusunda daha büyük risk alabilmelerini sağladığı, firmayı işçi devir oranında artışa özendirildiği iddia edilmektedir.

İşsizlik tazminatlarının işsizleri iş arama-maya teşvik etmesinin gerekçesi olarak, işsizin iş bulduğu durumda işsizlik ödeneklerini alamayacak ve vergi ödeme durumunda kalacak olmasıdır. Özellikle işsizlikten kurtulmada tek şansı geçici ve kısmi süreli istihdam olanlar yönünden "işsizlik tuzağı" daha da güçlü olmaktadır. Bu tarz bir işle istihdam piyasasına dönüşün, işsizlik ödenekleri dikkate alındığında getirisi düşmekte, işsizlikten vazgeçmek çok düşük ücretle çalışan niteliksiz işçilere cazip gelmemektedir (Snovver, 1995:626). Kısmi süreli veya geçici istihdamın özel getirisi, işsizlikten vazgeçmenin alternatif maliyeti ve vazgeçilen ödeneklere göre çok küçük olmaktadır. Bu kesim işsizlik tuzağına düşmektedir.

İşsizlik sigortasının varlığı, işsizin iş arama süresini etkileyebilmektedir, işsizlik ödeneğinin bireye ekonomik bir güç sağlaması, önerilen işleri kabul etme konusunda bireyi rahatlatmakta, işi kabul etmeden bekleyeceği süreyi uzatabilmektedir. Özellikle, işsizin iş arama dönemini finanse edebilecek olanaklardan yoksun olduğu durumda, işsizlik ödeneği bu olumsuzluğu gidermekte; bireyin bulduğu ilk işe girmesini engellemektedir (Bellmann ve Jackman, 1996: 146). İşsizlik süresinin uzamasına neden olan bu durum, boş işler ile buna uygun becerinin eşleşebilmesini sağlamakta; dolayısıyla verimliliğe katkı yapmaktadır.

İşsizlik ödenekleri, çalışanların pazarlık pozisyonlarını güçlendirmektedir. Bu durum, ücretlerin artması yönünde baskı yaratabilmektedir. İşsizlik sigortası, çalışanların işsiz kaldıklarında alabilecekleri gelirin altında kalan bir geliri kabul etmemelerine neden olmaktadır. İşsizlik ödeneği bir taban ücret oluşturmakta, ücretlerde artış yönünde baskı yaratmaktadır, iş kabul ücretinin yükselmesi, işsizlerin daha yüksek ücretli bir iş bulabilmek için, işsiz kalma seçeneğini tercih etmelerine neden olabilmektedir. Kuşkusuz bu durum, ücretlere artış yönünde baskı yapmakta, net gelirdeki artış emek maliyetlerini yükseltmekte, sonuç olarak da işsizlik artmaktadır.

İşsizlik ödenekleri ile işsizin ekonomik güç elde etmesi, çalışanların işlerini kaybetme konusunda daha büyük riskleri üstlenebilmelerini sağlamaktadır. Çalışan, işsizlik ödeneği alacak tarzda davranışlarını değiştirebilmekte, "ahlaki risk" ortaya çıkabilmektedir, işsizlik ödeneğinin olmadığı, sadece işteki gelire bağlı olduğu durumda, çalışanların işten kaytarma, işe devamsızlık, işte uyumsuzluk eğilimleri daha az olmaktadır. İşsizlik ödeneğinin varlığı, işsizlik olasılığını çalışan yönünden dışsal bir etken olmaktan çıkarmaktadır. Diğer taraftan, ahlaki risk işveren cephesinde de ortaya çıkabilmekte; işverenin işçi çıkarma veya işe alma eğilimleri artabilmektedir. Kaybedilen işin tazmininde talep edilenlerin azalması, işverenin işçi çıkarmasını kolaylaştırmaktadır. Diğer şeyler aynı kalmak şartıyla, işverenin işten çıkarmaya olanak veren üretim yöntemlerini benimseme eğilimi artabilmektedir.

1980'li yılların artan ve süreklilik kazanan işsizliği, işsizlik tazminatı programlarının negatif yan etkilerinin taşınmaz ve özellikle Avrupa'daki işsizliğin ana nedenlerinden biri olduğu yönündeki kanıyı yaygınlaştırmıştır. Uzun süreli işsizliğin artması, cömert işsizlik tazminatlarına eleştirel bir dikkat yöneltmesine neden olmuştur. Ters seçim, ahlaki risk ve eşitlik sorunları nedeniyle, kamunun sağladığı işsizlik tazminatlarının topluma yüklediği maliyetlere dikkat çekilerek; işsizlik tazminatı sistemini değerlendirirken, koruma amacını maksimize edecek yasal düzenlemelerin önemine işaret edilmiştir (Schmid, 1995).

İşsizlik sigortasının işgücü piyasasını olumsuz etkilediği, işsizliğin temel nedenlerinden biri olduğu iddiası, bütünüyle yanlış olmamakla birlikte; işsizlik sigortası programlarının anılan olumsuzlukları ortaya çıkarabilmesi, programın oluşturuluş biçimine de bağlıdır. İşsizlik programlarını incelerken, iki temel ilke -sigorta ilkesi ve yardım ilkesi- arasında ayırım yapmak gerekmektedir. Sigorta ilkesi, işsizlik

ödeneklerinin sigorta primlerine bağlı ve kazanılan gelire oranla verilmesini gerektirirken; yardım ilkesi, işsizlere bir refah düzeyini yakalamalarına olanak tanıyan asgari bir geliri garantilemektedir. Sigorta ilkesinin esas olduğu işsizlik sigortası programlarında; sistem, işveren ve/veya çalışanlar tarafından gelir bağlantılı katkı paylarıyla finanse edilmekte; sadece, bir işte çalışırken sigorta primlerini ödemiş kişiler ödenek alma hakkını elde edebilmektedirler. Ödenek alabilecekleri süre sınırlı olup, daha önceki istihdamın süresine bağlı olarak da değişmektedir. İşsizlik sigortasında ödenecek miktar, daha önceden kazanılan gelir temelinde ve kimi durumlarda da toplam çalışma süresi dikkate alınarak belirlenmektedir. Bireysel ihtiyaçlar kriteri, hakların süresi ve miktarının belirlenmesinde herhangi bir rol oynamamaktadır. Dolayısıyla, işsizlik sigortası programlarının işsizlik oranını artırıcı yönde etkide bulunması, bütünüyle programın özelliklerine, hak kazanma koşullarına bağlıdır.

Türkiye'de bugüne kadar işsizlik sigortasının kurulamamasının en önemli nedeni, işgücü piyasasının yeterince gelişmemiş olmasıdır. Tarım sektörünün toplam istihdam içinde önemli bir büyüklük oluşturması; kentlerde kısa süreli, geçici işlerin ve küçük ölçekli üretimin ağırlıklı bir biçimde bulunması; ücret karşılığı düzenli çalışmanın yaygınlaşmaması, işsizlik sigortasının kuruluşunu zorlaştırmıştır. 25.8.1999 tarihinde kabul edilen ve 1.6.1999 tarihinde yürürlüğe girecek 4447 sayılı kanunun işsizlik sigortasını düzenleyen maddeleri, ülkemizin bu gerçeklerini dikkate almış mıdır? Söz konusu işsizlik sigortası programının işgücü piyasası üzerinde beklenen etkileri nelerdir? Bu soruların cevaplarına geçmeden belirtmeliyiz ki, işsizlik sigortası, uygulanması zor ve karmaşık bir sistemdir. Ancak ülkenin özelliklerini dikkate alan bir programın uygulanma şansı yüksektir. Ülke gerçekleri ile örtüşen bir işsizlik sigortası programının kapsamını, ücret karşılığı düzenli çalışanlarla sınırlandırmak kaçınılmazdır. 4447 sayılı kanunun 51.maddesi "...hizmet akitlerinin sona ermesinden önceki son üç yıl içinde en az 600 gün sigortalı olarak çalışıp işsizlik sigortası primi ödemiş ve işten ayrılmadan önceki son 120 içinde prim ödeyerek sürekli çalışmış olmaları kaydıyla işsizlik ödeneği almaya hak kazanırlar" hükmüyle açıklık getirmiş, ödenek alabilecek olanları gerçekçi bir biçimde sınırlamıştır. Kanunun 50.maddesi, "Hizmet akitlerinin sona ermesinden önceki son 120 gün prim ödeyerek sürekli çalışmış olanlardan, son üç yıl içinde; a) 600 gün sigortalı olarak çalışıp işsizlik sigortası primi ödemiş olan sigortalı işsizlere 120 gün, b) 900 gün sigortalı olarak çalışıp işsizlik sigortası primi ödemiş olan sigortalı işsizlere 240 gün c) 1080 gün sigortalı olarak çalışıp işsizlik sigortası primi ödemiş olan sigortalı işsizlere 300 gün, süre ile işsizlik ödeneği verilir" hükmüyle; ödenek miktarı ile geçmiş istihdam arasında güçlü bir ilişki kurmuştur. Bu ilişki, işsizlik süresinin ve işsizlik oranının olumsuz etkilenmemesini sağlayabilecektir. Diğer taraftan aynı madde, günlük işsizlik ödeneğini, sigortalının son dört aylık prime esas kazançları dikkate alınarak hesaplanan günlük ortalama net kazancının yüzde 50'si olarak belirlemiş; işsizlik ödeneği miktarının sanayi kesiminde çalışan onaltı yaşından büyük işçiler için uygulanan asgari ücretin netini geçemeyeceğini hükme bağlamıştır. Bu sınırlama, işsizlerin iş arama motivasyonunu olumsuz etkilemeyecek bir düzenlemedir.

İşsizlik sigortasının, işsizliği azaltan, istihdamı koruyan ve geliştiren politikalarla desteklenmesi, programın etkinliğini artıracaktır. Kanunun 48. maddesi ile, İş ve İşçi Bulma Kurumu'na işsizlik ödeneği ödemesinin yanısıra; meslek geliştirme, edindirme ve yetiştirme eğitimi vermesi de öngörülmüştür. Bu durum, programın etkinliğine katkı yapacaktır, işsizlik ödeneklerine eğitim ve yeniden eğitim programlarının eşlik etmesi, sadece kısa süreli işsizlikte değil, uzun süreli yapısal işsizlikte de programın başarılı olabileceğine işaret etmektedir. Mesleklere uygun yetenekleri geliştiren bir program, bireyleri işgücü piyasasına entegre olmaya teşvik edecektir. Diğer taraftan kısa süreli işsizlik ödeneği, işsizi, cesareti kırılmadan ve becerilerini yitirmeden hızla iş bulmaya teşvik edebilecektir, işsiz yönünden, uygun iş bulma fırsatları artacaktır. Beşeri kaynaklar israf eden, uzun süreli bir

işsizliğin önünün kesilebildiği ölçüde, işsizlik ödenekleri, ülkemizde önemli bir işlevi yerine getirecektir. İşsizliği tazmin eden programlara yöneltilen tüm eleştirilere karşın, programların esnek ve etkin bir işgücü piyasası için bir yatırım anlamına geldiği kabul edilmelidir. Özellikle işgücü talebi ile işgücü arzının birbirine uygun olmadığı durumlarda, işsizlik sigortası programının oynayacağı rol oldukça önemlidir. Yapısı ve biçimi sürekli değişen, üretimin gereksinimlerine uyum sağlayamayan işgücüne gerekli eğitimin verilmesi; işgücü piyasasının etkinliğini artırmaktadır. Bu durum, teknolojik değişmelerle karşı karşıya bulunan, uluslararası rekabete açık ekonomiler yönünden daha da önemlidir. İşsizlik sigortasının, işsiz bireylerin nitelikleriyle ve boş işlerle ilgili kayıtların tutulmasına olanak tanıması; işsizlik ve işgücü ile ilgili bilgilerin elde edilmesi; işgücü piyasasındaki bilgi eksikliğinin aşılmasını, ekonomik ve sosyal yaşamın doğru ölçülerle izlenmesini sağlayacaktır (Haber ve Murray, 1966:34; Larrain ve Velasquez, 1994:52). Bireyin niteliklerine uygun mesleklerde çalışması, niteliklerini tam olarak kullanamayacağı meslekleri kabul etme olasılığının azalması, işgücü piyasasını doğrudan etkileyecek; bu durum, işverene verimlilik olarak yansıtacak, uyuşmazlıkların azalmasına katkı yapacaktır.

KAYNAKLAR:

Bellmann, J. ve R. Jackman (1996); "The Impact of Labour Market Policy on Wages, Employment and Labour Market Mismatch", G.Schmid, J.O'Reilly ve K. Schömann (eds.), **International Handbook of Labour Market Policy and Evaluation** içinde, Edward Elgar, Cheltenham, 2.725-746.
Haber, W. ve M.G. Murray (1966); **Unemployment Insurance in the American Economy**, Richard D. Irvin, Inc. Homewood.

Larrain, P. C. ve M. P. Velasquez (1994); "Unemployment Insurance: Theoretical Approaches and Empirical Evidence", **International Social Security Review**, vol.143, s.141-152.
Schmid, G. (1995); "Is Full Employment Still Possible? Transitional Labour Markets as a New Strategy of Labour Market Policy", **Economic and Industrial Democracy**, vol.16, s.429-456.
Snovver, D. J. (1995), "Unemployment Benefits: An Assessment of Proposals for Reform", **International Labour Review**, vol.134, s.625-647.

* Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Öğretim Üyesi

SOSYAL POLİTİKA

Bir Küreselleşme Yalanı : Sosyal Devlet Çok Pahalıdır¹

Gerald Boxberger, Harald Klimenta

Çeviri: Dr. M. Sarper Erdoğan*

Son zamanlarda Almanya'da 'kolektif boş zaman parkı' deyimi yaygınlaştı. Bununla sosyal güvenlik ağı bir hamağa benzetilmekte ve işsizler ile sosyal yardım alanlara da tembel ve sosyal asalak imajı yakıştırılmaktadır. Sosyal sistemin artık ödenemez olduğu gerekçesiyle, sosyal hizmetler kısıtlanmakta ya da tamamen kaldırılmaktadır, işçilere Yardım Kurumu'nun raporuna göre 1982 ile 1997 arasında sosyal sistemde 130 kısıtlama yapılmıştır. Yakın dönemden birkaç örnek verilebilir:

■ 1968 yılında yürürlüğe giren 'hastalık ödemesi'nin Aralık 96 ve Ocak 97'deki kaldırılma girişimine karşın yürürlükte kalması, SPD, Birlik 90/Yeşiller ve sendikalarca büyük başarı olarak kutlanmış, ama tam tersine bu işverenler için büyük bir başarı olmuştur, zira sendikaları savunma pozisyonunda tutabilmişlerdir. Hastalık ödeme-si'nin korunması için işverenlere birçok ödünler vermek gerekmiştir : Ücret artışları 1997 için öngörülen % 1,7'lik enflasyon oranının altında kalmış, yılbaşı ikramiyesi ve yılda bir maaş ikramiyede indirim yapılmıştır.

■ Yalnızca işçiler tarafından finanse edilen bir bakım sigortası yürürlüğe girmiş, ama işverenler buna karşın bir tatil gününün iptali ile ödüllendirilmişlerdir.

■ En güçsüz sosyal katmanlara dönük hizmetlerde de büyük kısıtlamalara gidilmiştir. Bir milyon evsise dönük integrasyon yardımı kısıtlanmış, işsizlik yardımı ve sosyal yardımlar ise yıllar içinde sürekli azalmış ve azalmaya devam etmektedir.

Daha çok insanın fakirleşmesine yol açan düşük ücretler ve sosyal yapıdaki bu küçülme, işletmelere daha uygun koşullar yaratılması için politik sisteme baskı yapan küreselleşme anlayışıyla meşruiyet kazanmaktadır. Hüküm sürmekte olan bu ekonomi-politik doktrinine göre sosyal devlet yalnızca bürokratlara, belli politikacılar ve küçük bir menfaat grubuna yaramaktadır. Nihayetinde elde sokaktaki insanın bile anlayabileceği bir argüman vardır: 'Dışarıda rekabet koşulları sürekli tırmanmakta ve işçilerin düşük ücretlerle çalıştığı Doğu Avrupa ülkeleri hemen kapının önündeler.' Sosyal hizmetler hiçbir zaman Almanya'da işsizliğin rekor düzeye ulaştığı bugünlerdeki kadar 'out' olmamıştır. Oysa ekonomik düzenimizin kaybedenleriyle dayanışma şimdi gereklidir.

Sosyal devletin bir finans krizi içinde olduğu doğrudur. Sosyal sigorta primleri sürekli yükselmektedir ve buna karşın sosyal hizmetlerin finansmanı için kamunun olanakları sanki daha azalmış gibi görünmektedir.

Almanya yoksullaşmakta mıdır? Ya da sosyal hizmetler o ölçüde mi artmıştır ki, kısıtlanmaları kaçınılmaz olmuştur? Almanya'da 1975 yılında 1975 yılındakinin üç katı kadar sosyal harcama yapılmıştır ama, GSMH de o oranda artmıştır. Sosyal harcamaların GSMH'deki payı o günden bugüne değişmemiş, hep % 30 düzeyinde kalmıştır. Sosyal harcamaların ya da toplum taleplerinin aşırı ölçüde arttığından söz etmek de olanaklı değildir, çünkü eğer eski D. Almanya eyaletleri dışarıda bırakılacak olursa, B. Almanya'da sosyal yardım harcama oranları son 20 yıl içinde hiç 90'lı yılların ortalarındaki kadar düşmemiştir (% 29). Üstelik B. Almanya'da 70'lerin ortalarından bu yana işsizlik oranı üçe katlanmıştır. Çok şikayet edilen, birleşmenin getirdiği yük ve harcamalar ve rekor düzeydeki işsizlik bile toplam sosyal yardım oranını % 34 ile 70'li yılların ancak biraz üstüne çekebilmiştir.

Alman Sosyal Güvenlik sisteminin çekirdeği, 100 yıldan daha eski bir geçmişe sahip olan Emeklilik, işsizlik, Kaza, Hastalık ve Bakım Sigortalarıdır. Bu 'çekirdek sosyal ağ'a takılmayanların, Eyaletler ve Belediyelerin vergi gelirleriyle finanse edilen sosyal yardım'dan yararlanma hakları vardır. Riske yol açması nedeniyle işverenin tek başına finansör olduğu kaza sigortası dışında, sosyal hizmetlerin finansmanı işçi ve işverenlerce paylaşılır. Bakım sigortası, sosyal hizmetlerin bu paritetik finansmanında dikkati çekmeyen bir istisnadır, ama buna karşılık işverenin yan ödemelerini daha da yükseltmemek ve işletmelere bir eşitleme sağlamak amacıyla bir tatil günü iptal edilmiştir, işçilerin ücretlerinde azalmaya yol açan bakım sigortası prim ödemelerinin tazmini yönünde bir pazarlık yapılmamıştır. Burada sosyal güvenliğin paritetik finansmanı olan bir temel sosyal devlet ilkesi görmezlikten gelinmiştir.

GSMH'de sosyal harcamaların oranı aynı kaldığı halde 70'lerin ortalarından bu yana sosyal sigorta primleri bugüne dek neden sürekli yükselmiştir? Bunun için beş temel neden vardır :

1. Sosyal sigorta sistemi Emeklilik Sigortası gibi sigortacılığa yabancı hizmetlerle aşırı yüklenmiştir. Prim ödemesiyle hiçbir ilgisi olmayan hizmetler emeklilik primlerinin üçte birini oluşturmaktadır. Erken emeklilik, eğitim ve çocuk eğitimi süresince sağlanan destek, savaş kurbanları ödemeleri bunlardan bazılarıdır. Vergiler yoluyla bu hizmetlerin finanse edildiği varsayılır ve sigorta kapsamı dışında bırakılırlarsa, emeklilik primlerinin ücretlerdeki payında % 2'lik bir azalma olacaktır, işsizlik sigortası da aynı durumdadır : Toplanan primlerden yalnızca işsizlik yardımı değil, meslek eğitimi ve yeni bir meslek edinim yardımları da ödenmektedir. Bu hizmetler toplumsal devrin sınırları içindedir, bu nedenle kamu tarafından toplanan vergiler aracılığıyla finanse edilebilirler.

2. Sosyal harcamalardaki artış için artan işsizlik gerekçe gösterilmektedir. Çok işsiz sosyal sigorta için daha az prim girdisi ve devlet için daha çok harcama anlamına gelmektedir. Sosyal sistemin diğer alanlarındaki hizmetler iptal edilmek istenmiyorsa, sosyal sigorta primleri gittikçe artan işsizlikle hep arttırılmak zorundadır, işsizliği azaltacak politikalar yerine, rekor düzeyde işsizliğe yol açan politikaları uygulamak sosyal devletin

'ödenemezliğinde' pay sahibidir.

3. Tam zamanlı ya da yarım zamanlı birçok iş sosyal sigorta prim ödeme zorunluluğu olmayan işlere dönüştürülmüştür. Özellikle gastronomi alanındaki ve perakendeci işletmeler sosyal harcamalarından böylece önemli miktarlarda tasarruflar yapmakta, sosyal sigorta ise zarar etmektedir. Giderek daha çok çalışan kişi buna zorlanmakta (ya da kendiliklerinden sosyal sigorta kapsamındaki işlerinden ayrılmakta) ve aynı işi bağımsız olarak yapıyor görünmektedirler. Bu sözde serbest çalışanların yüksek miktarlardaki brüt ücretleri için dayanışma toplumu çok yüksek primler ödemektedir.

4. Alman sosyal devletinin yaşadığı finansal krizde işletmelerden alınan vergilerin düşük olmasının hiç de az olmayan bir payı vardır. İşletme kazançlarının ortalama efektif vergilendirilmesi 1980'deki % 33'ten 1996'da % 15'e inmiştir. Genel vergi gelirlerinin içinde işletmelerden toplanan vergilerin oranı aynı yıllarda % 15.9'dan % 3.9'a düşmüştür. Artmakta olan gelirlerine karşın işletmelerin daha düşük vergiler ödemesi, devletçe finanse edilen sosyal hizmetler için daha az para birikmesine yol açmaktadır. Yeterli gelir sağlanması halinde sigorta yabancısı hizmetler yalnızca vergi gelirleri aracılığıyla finanse edilebileceklerdir.

5. İşçiler ve memurlar GSMH'deki artışın dışında tutulmaktadır. Sosyal sigorta primleri brüt ücretler üzerinden hesaplanmaktadır. Brüt ücretler sosyal harcamalarla eş oranda artmazsa primlerin arttırılması gerekmektedir. Paradoks gibi görünse de sosyal devletin finansman krizinden düşük ücret artışları da sorumludur. 'Kamu gelirleri' ve 'ücret oranları' kavramları yardımıyla ücretlerin ekonomik gelişmeden kopuşlarını ölçmek olanaklıdır. Kamu gelirleri iki ölçekten oluşmaktadır : Bir yanda sosyal sigortaların işçi ve işveren payları da dahil çalışanların brüt maaş ve ücretleri; diğer yanda işletme ve sermaye gelirleri.. Brüt ücret oranları, ücret ve maaşların kamu gelirlerindeki payını vermektedir, yani işçi ve memurların pastadan ne kadar pay aldıklarını söyler. Ücret oranlarının yıllar içinde işletme ve sermaye gelirlerine göre ne kadar değiştiği, ücret artışlarını göstermek için mükemmel bir indikatördür ve 1982'den bu yana çalışanların toplam nüfus içindeki oranının artmasına karşın, ücret oranlarının önemli ölçüde azaldığını göstermektedir. Sosyal harcamalar GSMH gibi 1980'den bu yana % 40 oranında artmıştır.

Brüt ücretler aynı oranda artmadığından işçi başına mutlak sosyal harcama yükü artmıştır. Brüt ücret oranlarındaki azalma otomatikman GSMH'de sigorta kasasına giden oranın düştüğü anlamına gelmektedir. Sosyal harcamalar GSMH ile aynı oranda artar ve brüt ücretlerin artışı aynı oranda olmazsa, sosyal sigortanın finansmanı için prim oranlarının arttırılması gerekmektedir. Eğer ücret oranları GSMH ile aynı oranda artsaydı ve işsiz sayısı bugünkü gibi 4 milyon değil de 1980'deki gibi 900 bin olsaydı, prim oranları o günkü gibi bugünkünden % 10 daha düşük olacaktı ve sosyal sistem finansmanı tartışması olmayacaktı. Bugün emeklilik prim oranlarının extrem ölçülerde yüksek olmasının nedeni nüfusun yaşlanması değil, ayrı ayrı sayılan bu beş nedendir.

Sosyal harcamalar brüt ücretler üzerinden hesaplandığından, brüt ücret oranları sosyal devlet finansmanında en önemli ölçüttür. Brüt ücret oranları ücretlerdeki reel kayıpları göstermez. Almanya'da kamu gelirlerindeki dağılımın gerçek boyutunu, net ücret oranlarındaki düşüş göstermektedir, işçilerin artan sosyal harcama ve vergi kesintileri ve buna karşılık sermaye ve işletmelerin gelirlerinin azalan ölçülerde vergilendirilmesi, dağılımdaki adaletsizliğin nasıl çalışanlar aleyhine olduğunu sergilemektedir. Aynı dönemde GSMH'nin % 40 düzeyinde artmış olmasına karşın, işçiler 1996'da ortalama olarak 1980'dekinden çok kazanmamaktadırlar. Ücret bağımlıları açıkça ekonomik gelişmeden yararlanamamaktadırlar.

Brüt ücretler GSMH ile analog olarak artmalı ve ekonomi politüğün önceliği işsizlikle savaş olmalıdır. Bunun yerine sosyal hizmetlerde kısıtlama yapmak finansman problemini çözememek anlamına gelmektedir. Görünen o ki, küreselleşme ve Almanya'nın sermaye için cazip kılınması gerekçesiyle ücretler gelecekte de baskılanmaya ve işletmelerin vergileri düşürülmeye çalışılacaktır. Sosyal sigorta prim oranları, sürecin, sosyal harcamaların arttığı ve pastadan daha çok payın sosyal güvenlik için ayrıldığı biçiminde sunulmasıyla arttırılacaktır. Oysa sosyal hizmetlerin finansı olanaklıdır, finansman problemi yapaydır.

Yalnızca harcamalar yönüyle değerlendirilen bir sosyal devlet tartışması sosyal devletin yıkımına dönük bir adımdır. Tartışma sistemin ekonomikliği üzerinde yürütülecek olursa, iyi işleyen sosyal güvenlik sistemlerinin yatırımları çekecek önemli bir avantaj olduğu görülecektir. Sosyal devlet ekonominin prangası değil, bir ülkeyi yatırımlar için cazip hale getiren bir faktördür. Sosyal haklar, sosyal güvenlik ve sosyal barış işçilerin üretkenliğini artırır ve üretkenlik uluslararası rekabette ciddi bir rol oynar. Sosyal güvenliğin önemi, Almanya'nın, sosyal güvenlik sistemlerini daraltan ABD ve İngiltere ile karşılaştırılmasıyla ortaya çıkmaktadır, bu ülkelerde üretkenlik Almanya'nın çok gerisindedir.

Yatırımlar için sosyal barış önemli ölçüde sosyal sistemden etkilenen bir cazibe faktörüdür. Grev bir işletme için çok yüksek maliyetler demek olan üretim aksamasıdır. 1989'dan 1993'e bin işçi başına grevli geçirilen gün sayısı Yunanistan'da 586, İtalya'da 223, İngiltere'de 70, ABD'de 66 ve Almanya'da 17'dir. Grevlerin, artan suç oranlarının ve kuvvet kullanımının yatırımlar için cazip olmadığı bilinmektedir. Sosyal devlet orta vadede bir dezavantaj değil, aksine kısa vadede spekülâtörlerin kazançlarını daraltan bir sistemdir. Sosyal hizmetler kısa vadeli kazançlar için kısıtlanmakta ve diğer ülkeler de potansiyel yatırımcıları kaybetmemek için bu yarışa girmektedirler. Bu biçimde hiçbir zaman ekonomi ilkeleriyle açıklanamayacak bir yarış başlatılmıştır. Küresel yarışta sosyal hizmetleri üretkenliğe zarar verecek biçimde kısmak mantıklı değildir. Harcamaları kısmak gibi kısa vadeli avantajlar, uzun vadede yatırımlar için cazibe merkezi olamama riski ile karşı karşıya gelmektedir. Daha 'ucuz' üretim yapılacak ülkeler vardır elbette, örneğin Almanya'ya göre daha ucuz araçları Brezilya'da üretmek olanaklıdır. Ama ne kadar sosyal barış, ne kadar adil gelir dağılımı ve ne kadar istikrarlı

bir toplum istediğimize karar vermek durumundayız.

Sosyal sistemin yıkımı varolan sosyal adaletsizlikleri büyütecek, en alt gelir grubundakiler! etkileyecektir. Sosyal sistem ona bağımlı olanlar tarafından değil, tersine serbest global pazar ekonomisinin kazananları tarafından ateş altına alınmaktadır. Her hizmetin bir parasal çıktısı olmalıdır diyenler, parmaklarını bile oynatmadan faiz kazançlarını ceplerine indirenlereindir.

İş Sağlığı ve Sosyal Tıp Enstitüsü ve Polikliniği, Giessen

TOPLUM

Arap Kemal

Erdoğan Bozbay

Ne zaman başım dara düşse, tehlike çanları kapımı çalsa, bir tanrı gibi Kemal Ağ-bi'ye sığınardım. Oysa, ondan çok daha güçlü olan babam vardı, daha başka yakınlarım vardı. Ama, kendime bile açıklamayı beceremediğim nedenlerden ötürü Kemal Ağbi'nin korumacılığını hepsine yeğlerdim. Belki de O, çocukluk dünyamda kalan 'Sihirli Lamba' mın sempatik 'Dev' iydi.

Kemal Ağbi, annemin ahret kardeşliğinin, dolayısıyla benim de ahret annemin ilk eşinden olma oğluydu. Baba tarafını hiç tanımasam da, teninin rengi ve göze çarpan tipik özellikleriyle zenci kökenli olduğunu istese de gizleyemezdi Adının başındaki 'arap' sözcüğüyle içli dışlı yaşamaya öylesine alışmıştı ki, sanırım onsuz olamazdı. Bitter'e çalan çikolata renkli, kıvrır kıvrır saçlı, boksör burunlu, küçük kulaklı, gülümseyen siyah boncuk gözlü, sportmen yapıydı. Annesiyle babası o çok küçükken boşandıklarından üvey babasını, yüzünü bile görmediği öz babası gibi bellemiş, benimsemiş; aralarında, gören herkesi imrendirecek bir bağ kurulmuştu. Kısa yoldan hayatını kazanabilmek için sanat okuluna gitmiş, bir yandan amatör kümede futbol oynarken, bir yandan da kalifiye işçi olarak çalışma yaşamına atılmıştı.

Hep merak etmişimdir, ten renginin de belirginleştirdiği haşın görünümüne karşın hiç mi sinirlenmez, kızıp kimseleri azarlamazdı bu adam? Bir kerecik olsun, yüksek perdeden konuştuğuna, bağırıp çağırdığına tanık olmamıştım. Hele kavga ettiğini hiç mi hiç görmemiş, kimseden de duymamıştım. Böylesine çarşaf misali dalgasız deniz huylu, esintisiz, kendi halinde yaşayıp giden Kemal Ağbi, nasıl olmuştu da bizim, yani üvey kardeşimle benim koruyucu meleğimiz olmayı, gönlümüzde taht kurmayı becermişti. Gelin de çözün bakalım. Ne zaman mahallemizde, ya da yakın çevremizde yaşadıklarımız bizi biraz sıkıştıracak olsalar -ki yakından tanıyanlar böyle bir şeye zaten cesaret edemezlerdi- hemen hamili kart ola-

rak Kemal Ağbi'yi ortaya sürer, 'rest' derdik. Tabii kimisi için caydırıcı olan bu çıkış, kimisine de sivrisinek vızıltısı gibi gelir, ilkel sokak kavgasına tutuşurduk. Sayıca bizden üstün olduklarında, o yıllarda henüz kredi kartı modası da olmadığı için cesaretimizin diyetini peşin öder, bir güzel sopayı yerdik. Sonuç ne olursa olsun, ilk fırsatta olayı, en ince ayrıntılarına kadar canlı yayın abartısıyla Kemal Ağbi'mize geçerdik. O da büyük bir dikkatle bizi dinler, 'Siz elinizi kana bulamayın, ben hallederim' türünden kalaycı körüğü serinliğinde bir şeyler geveleyerek içimizi rahatlatırdı. Söylediklerinin uygulanmayacağını çok iyi bildiğimiz halde yine de yüreğimize soğuk sular serpilmişçesine oyunumuza döner, düşler dünyamıza dalar giderdik.

Aradan yıllar geçti. Çocukluk ve ilk gençliğimin geçtiği o kente ne zaman yolum düşse, birkaç saatliğine de olsa Kemal Ağbi' yle görüşmenin, özlem gidermenin bir yolunu mutlaka bulmuşumdur. Evlenmiş, sütü bol çikolata renkli çocukları olmuştu. Çiçeklerle bezediği bahçeli evinde, kendi cennetini kurmanın huzuru içinde, mutlu bir yaşam süren aile babası görüntüsü ona çok yakışıyordu. Son gördüğümde futbolu bıraktığı için olsa gerek biraz kilolanmış, yaşının, dolayısıyla yılların da verdiği ağırlıkla hareketleri yavaşlamaya yüz tutmuştu. Yorgun ve durgun görünüyordu. Yitirmedeği tek şey ise, benim için, ışıldayan boncuk karası gözlerindeki korumacı ağbi bakışlarıydı. Her görüştüğümüzde, birlikteliğimizi anımsadığım ilk karelerdeki canlılık ve içtenlikle saçlarımı okşar, 'Başın sıkıştığında ben buradayım, sakın unutma ha' güvencesini, bakışlarındaki gizli parola aracılığıyla kimseye çaktırmadan anında iletirdi.

Yorgunluktan bunaldığını, küçük yaşlardan beri çalışmaktan usandığını gizlemeye gerek bile görmeden, postacı bekler gibi dört gözle emekliliğin yolunu gözler olmuştu. Ne yazık ki, yıllardır ipe çektiği emeklilik huzuru, güzel bir düş gibi çok kısa sürmüştü. Spor da tümüyle bırakışım ardından iyiden iyiye bozulan sağlığına yenik düşmüş, bir çok olayda olduğu gibi, erkenden veda ettiği yaşamdan da alacaklı gitmişti. Ölüm haberini gecikmeli aldığımdan, son yolculuğunda O'nun yanında olamadım. Bundan da öte telefona elim varıp, çok kıymetli sütlü çikolatalarına baş sağlığı dahi dileyemedim. Dilim söyleyemedi, yüreğim katlanamadı... Acılara, hele böylesi acılara ne yaparsanız yapın alışmanız, onlarla içli dışlı yaşamınız gerçekten çok zor. Dile kolay. Yıllarca, O'nun şemsiyesi altına sığınıyorsunuz. Yaşamı merhabalamaya çalıştığınız en zor günlerinizde güneşe karşı gölgeniz, yağmura karşı korunağınız, fırtınaya karşı limanınız, zorluklara karşı her zaman duldanız oluyor. Sonra da çekip... Hayır, hayır. Ölümü bir türlü O'na yakıştıramadım, üstüne konduramadım Ölüm ve Kemal Ağbi...Varlık ve hiçlik.. Asla yan yana gelemeyecek iki kavram.

O asla-ölemezdi, ölmemeliydi. Ölümü yalnızca O'nu değil, birlikte yaşadığımız yılları, paylaştığımız tüm güzellikleri de alıp götürür, çocukluğum bile beni terk ederdi. Bu türden kayıplara oldum olası hazırlıklı olamadım, dayanmam çok güç oldu. Hiç olmazsa var olduğum sürece düşlerimde yaşaması için o kente bir daha asla gidemezdim, gitmemeliydim.

Zaten Kemal Ağbi, ölmekle bizden kurtulacağını sanıyorsa yanılıyor. Her zaman, gözleri ıslık ıslık gülen, futbol oynarken bile centilmenliği elden ayaktan bırakmayan, huzur ve sevgisini cömertçe insanlara sunan, küçük, büyük herkesi ciddiye alan, dertlerini dinleyen, sevinçlerini üzüntülerini paylaşan O güzel insan, tüm belalara karşı bizi korumak için düşlerimde olsun yaşamak zorunda. O'nu iyi tanırım. Kimseleri, hele de beni üzmeye kıyamaz, habersiz çekip bir yerlere gidemez, beni orta yerde dayanaksız bırakamaz. Sonra, gittikçe karabasan gibi üstümüze çöken ve adına yaşam denen belayla nasıl baş ederim? Mahalleli, hatta tüm kentli Arap'sız, bense O'nsuz, Arap Kemal Ağbi'siz ne yaparım, nasıl yaşarım?

24. Kasım. 1998

arayıř

deniz yıldızıyım,
 kızgın güneş altında
 can çekilen
beyaz bir yelkenliyim
 açık denizlerde,
 rüzgara hasret
kavrulmuş toprağım,
 dört mevsim
 dudaklarım çatlak
salyangozum,
 yıllar ötesinde bıraktığı
 kabuđunu arayan
ve insanım,
 yitirilen dostlukların
 bořluđunda kaybolan
Erdoğan Bozbay

TOPLUM

Sanayi Yapılarının Tasarımı İçin Geri Besleme

Mimar Y. Müh. Cihat Uysal

Geribesleme terimini, akılcılığın yani, gelişmişliğin tepe tepe kullanması nedeniyle, bizim kullanmamıza olanak vermediği "feed back" kavramının karşılığı diye kullandım. Bu sözcüğü biraz da biz eskitelim değil mi ya! ...

Ülkemizde sanayi sitesi adı altında yapılmış olan toplu işyerleri, ayrıntı gibi görünen çözümsüz yanları ile kullanım sürecinde yaşanan bir dizi sorunun nedeni olmaktadır. Olumsuzluklara bir de kullanıcıların hataları, yapıyı kullanma biçimindeki savruluk eklenince, sorunun boyutları daha da büyümektedir. Yapıların nasıl olması gerektiğini yeterince sorgulamamak, daha iyisinin talep edilmesinin önünde engel oluşturuyor. Bu yazıda sanayi yapılarında yaşanan, farkına varılan ya da varılmayan BAZI sorunları dile getirmeye çalışacağım. Bu gözlemler, Ankara, Ostim sanayi sitesinin durumu örnek alınıp değerlendirilmesiyle oluşturulmuştur.

Yerleşim altyapısı: Ülkemizde neredeyse hiç önemsenmeyen yapı kısmı, yerleşim bölgelerinin altyapısıdır. Yapım maliyetinden tasarruf sağlandığı sanılarak önemsenmeyen elektrik, su, kanalizasyon, ulaşım, haberleşme, direnaj gibi sistemlerden oluşan yerleşim altyapısı yapıların kullanım sorunlarını arttırmaktadır. Örneğin, yapılarda yeraltı suyu için çevre direnajının yapılmaması, zemin ve bodrum katlarının sular altında kalmasına, makine ve ekipmanın çürümesine, insan sağlığı açısından sağlıksız, romatizma edici bir ortam oluşmasına neden olmaktadır.

Ostim kurulalı yirmi yılı geçtiği halde, kullanma suyu geçen yıla kadar site kurulurken açılan kuyulardan sağlanmıştır. Çevrede, birçok yeni yerleşim yapılmış olmasına ve kullanım suyunun kirlenmesine karşın, içme ve de kullanma suyu olarak kullanılmasına devam edilmiş belki kısmen de devam edilmektedir. İşyerlerinin pis su giderleri, kanalizasyon boruları, sırt sırta yapılan işyerlerinin birleştiği yerden geçirilmesi nedeniyle, kanalizasyon tıkanmalarının giderilmesi kimi zaman olanaksız, kimi zaman da çok pahalıya mal olmakta; Hela, duş, lavabo gibi sulu mekanların yer aldığı bu bölgeler, rutubetli, karanlık, mikroplu ve sağlıksız ortam oluşturmaktadır.

Yirmi metre derinliğindeki işyerlerinin sırt sırta yerleştirilmesi ve de büroların, yapıların en kuytusuna yerleştirilmesine karşın, doğal ışık ve havalandırma için uzun vadeli bir çözüm öngörülmemiş, zaman içinde kullanım amacına uymayan değişikliklerin de eklenmesiyle sorun daha da derinleşmiştir. Doğal havalandırma olanağı da doğal aydınlatma gibi yaşamsal bir seçimdir. Aksi halde, bu tür mekanlara yerleştirilen havalandırma aletleri ya istenilen verimi sağlayamamakta ya da kullanıcı ilgisizliği ile bakımsız, kullanılamaz hale gelmektedir.

Yapı bloklarının çok geniş alan kaplıyor olması, yağmur suyunun saçaklarda büyük miktarda birikmesi nedeni ile yağmur suyunun, yapının dışına taşınması için seçilen boru, oluk kesitleri yetersiz kalmasına; yapıda sızıntı su birikimi artmasına neden olmaktadır. Karlı ve don olayının olduğu iklim bölgelerinde, söz konusu sızıntı olayı artmaktadır. Ayrıca, çatıya çıkıp, dükkanlar arasında yapılmış olan yatay olukların temizlenmesi olanağı düşünülmemiştir.

Çatı örtülerinin seçiminde, yalıtımın öneminin göz ardı edilmesiyle, çalışma koşulları zorlaşmakta, ısıtma giderleri artmaktadır. Baca yerine, çatıda rasgele açılan deliklerden dışarıya boru uzatarak soba dumanı, uygunsuz seviyeden dışarıya atılmakta bu yüzden, yeterince uzaklaştırılamamaktadır.

Ulaşım: Sanayi sitesi ile çevre ulaşım yolları arası bağlantılar, sanayi sitesi yerleşim planı hazırlanırken, varsayılan otopark ölçütleri (kriter) yeniden gözden geçirilmeli, otoparkların araç sayısı, giriş, çıkış düzeni yeniden ele alınmalıdır. Anayollar üzerindeki işyerlerinin banka, mağaza gibi işlevlerle dükkanlaşması önlenmeli, söz konusu işlevler için yer, ulaşım ve otopark ihtiyacı düşünülmelidir.

Genel yerleşim planında öngörülen yolların, işyerleri tarafından işgal edilmeleri önlenmelidir. Bu oluşum, ulaşım düzenini aksatmakta ayrıca, yangın ve benzeri olaylarda önlem almayı güçleştirmektedir.

Ulaşımla ilgili bu gözlemler bugün Ostim'de rahatlıkla gözlenebilecek durumdadır. Ve bu olumsuzluklar çoğunlukla kullanıcı ve yönetim kusuru sayılabilir.

Aydınlatma: İşyerlerinin genel yerleşiminde, güneş ışığından yararlanılması yeterince önemsenmediği için, doğal aydınlatma sağlanamadığını daha önce dile getirmiştik. Yapı içi aydınlatmanın çalışma ortamına uygun düzenlenmemesi, güvenlik ve iş verimi açısından olumsuzdur. Elektrik kesintilerinin sıklığı bu sorunu pekiştirmektedir. Yapı içi aydınlatmada, yaygın olarak kullanılan floresan ile aydınlatmanın sakıncaları bilinmemekte, hareket halindeki makinelerde rastgele kullanılmaktadır. Aydınlatmada floresan kullanımında önlem alınmazsa, ışığın teknik özellikleri nedeniyle iş kazaları ve gözlerde körlük gibi sonuçlar doğurmaktadır.

BİLİŞİM

Web Sitesi Yapımı

Doruk Fişek

(e-posta: dfisek at fisek nokta com nokta tr)

'Web sitesi' ya da 'web sayfası', internete şan ve şöhet kazandıran terimlerdir. Birçok insan web sayfaları sayesinde internet ile tanışmıştır.

Web teknolojisinin ilk yıllarında tek bir web sayfası bile kurumlar için yeterli olurken, web'in sunduğu olanakları giderek keşfeden kurumlar tek bir sayfa ile sınırlı kalmayıp, çeşitli hizmetlerini tanıttıkları sayfalar üreterek, bunları 'site' başlığı altında topladılar. Bu sitelere kolay ve akılda kalıcı isimlerle ulaşabilmesi için, kendi alan isimlerini (www.fisek.com.tr gibi) aldılar.

Web sayfaları ilk zamanlarda sadece güzel hazırlanmış, organize edilmiş, web ortamının birkaç teknik olanağından yararlanan broşürlerdi. Kurumlar zamanla bu 'statik' broşürlere, ziyaretçilerin hareketlerine göre esneyebilecek, farklı davranışlar gösterebilecek 'dinamik' programlar eklemeye çalıştılar. Örneğin bir kitap sitesindeki statik tasarım ile sadece tüm kitapların listesi alınabilirken, dinamik programlar eklenmiş hali ile ziyaretçiler, istediği kitabın türünü, yazarını, yayınevini, hatta tarihini vererek istediği ölçütlere uygun kitapların bir listesini alabilmekte ve arasından kendi seçtiklerini sipariş edebilmektedirler. Burada web sitesi arka planda, ziyaretçinin isteğine uygun kitapları veritabanından kendisi taramakta ve sadece onun isteğine uygun kitapları veritabanından kendisi tarayarak listelemektedir. Daha sonra bunlardan gene ziyaretçinin kendi seçtiği kitapları kurumdan sipariş etmekte ve gerekli ücreti verilen banka hesabından düşmektedir.

Dinamik programlar web sitelerini tek taraflı

bir 'alış'tan çıkarıp, modern anlamda bir alış-veriş merkezine çevirmektedir.

İnternette veri alışverişi, oldukça dikkat edilmesi gereken bir konudur. İnternet bir bilgisayar ağı olduğundan, gönderdiğiniz her veri, ilgili web sitesine ulaşana kadar yol üstünde çeşitli bilgisayarlardan geçer. Herhangi bir güvenlik önlemi alınmadığı takdirde bu bilgiler, istenmeyen kişilerin eline geçebilir. Gönderilen veri, kitap listesi çıkartılması istenen bir yazar ismi ise, başkalarının bunu görebilmesi olasılığı rahatsız edici olmayabilir. Ancak gönderdiğiniz kişisel/kurumsal bilgileriniz ya da kredi kartı bilgileriniz ise, bunu önlem almadan göndermenin çok tehlikeli sonuçları olabilir. Bu nedenle, internet üzerinde güvenli veri alışverişinin sağlanabilmesi için ssl adı verilen bir protokol geliştirildi. Ssl, web sitesi ile ziyaretçinin bilgisayarı arasında şifreli bir kanal açılmasını sağlar. Bu şifreli kanaldan gönderilen veriler istenmeyen kişilerin eline geçse dahi, şifreli olacağından işlerine yaramayacaktır. Gereken yerlerde güvenli veri alışverişine önem verilmelidir. Bu, web sitenizin ve doğal olarak kurumunuzun itibarı için çok önemlidir.

Web sitenizin yapımına başlamadan önce, neye ihtiyacınız olduğuna ve ne yapmak istediğinize karar vermelisiniz, ihtiyaçlarınız ile istekleriniz arasında, mali bütçenize uygun bir noktada uzlaşmalısınız.

İsteklerinizin tamamının aynı anda gerçekleşmesi mümkün olmayabilir. Bu durumda isteklerinizi bir önem sırasına koyarak, öncelikle web sitenizdeki vazgeçilmez öğeleri belirleyerek sitenizin yapımına başlamalısınız.

ÇOCUK EMEĞİ

Çalışan Çocukların Ekonomiye Etkileri: Adana'da Küçük Ölçekli İşletmelerde Çalışan Çocuklarla İlgili Bir Alan Araştırması

Nilüfer OKTAY

Çocukların çalıştırılması tarihin en eski dönemlerinden günümüze kadar uzanan bir olgudur. Bugün gelişmiş Batı ülkeleri geçmiş yüzyıllarda yaygın ve sistemli bir şekilde çocuk işçi çalıştırmışlardır. Özellikle on sekizinci yüzyılda İngiltere ve Fransa'da maden ocaklarında çalışan çocuklar romanlara bile konu olmuştur.

Günümüzde Batı ülkelerinde çocuk emeğine duyulan ihtiyaç gelişen sosyoekonomik koşullarla değişime uğramıştır. Bugün Batı ülkeleri hem ahlaki hem de ekonomik gerekçelerle çocuk emeğine gereksinim duymamaktadır. Ama üçüncü dünya ülkesi olarak kabul edilen Latin Amerika ülkeleri, Ortadoğu ülkeleri ve Afrika'daki pek çok ülkede yaygın ve sıkça çocuk emeği kullanılmaktadır.

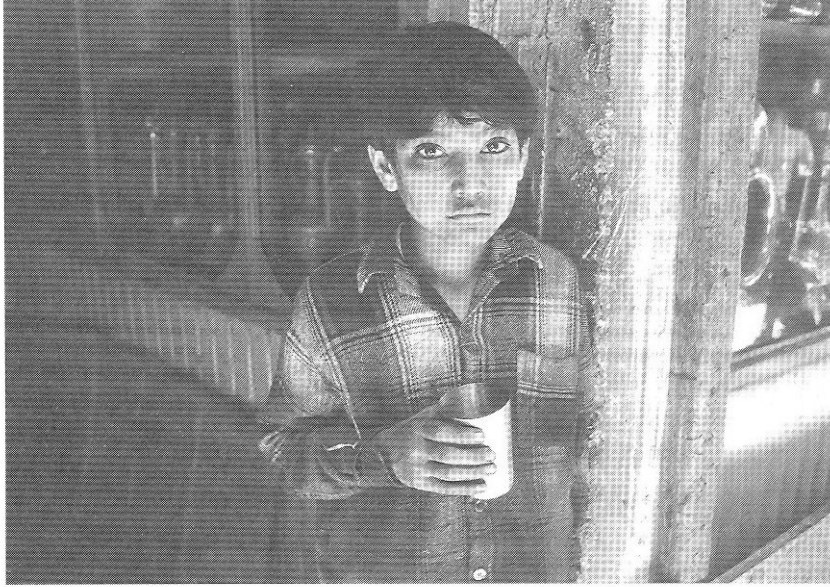
Çeşitli sektörlerde çalıştırılan çocuklar bazen gelişmiş ülkeler için üretilen bir ürünün yapımında çalıştırılmakta, bazen de tamamen ülke içindeki ilkel üretim araçlarının kullanılmasına katkıda bulunmaktadır. Şekli, çalışma biçimi ne olursa olsun çocuklar, kendi güçlerini aşan bir şekilde çalışmakta veya çalıştırılmaktadır.

İş tercihleri sırasında çoğunlukla kendi düşüncelerine başvurulmamakta, işin niteliği ne olursa olsun yaşça kendilerinden büyük insanlar tarafından yönlendirilmektedirler. Yapılan iş bazen zorla yaptırılma şekline bile dönüşebilmektedir. "Modern kölelik" olarak adlandırılacak bu durum, üretim güçlerinin kamuoyunun görmediği ve bilmediği yerlerde sömürünün boyutu insani değerleri hiçe sayacak şekle dönüşene kadar devam edebilmektedir.

Gelişmiş kabul edilen Batı ülkelerine ait bazı firmalar kamuoyuna yansıyan bazı olaylar karşısında fason olarak ürettikleri malların üretiminde çocuk işçi çalıştırılmasını kamuoyunda oluşan tepkiler nedeniyle geriletebilmektedirler. Örneğin: Honduras'ta top yapımında kullanılan beş yaşındaki bir çocuğun görüntüsü Batı basınına yansıdıktan sonra üretici firma bir daha çocuk işçi çalıştırmayacağına söz vererek olayı kapatmaya çalışmıştır.

Çocuk emeği ucuz ve zahmetsizdir. Çocuk yetişkinler gibi bir bilinç taşımadığı için kendisine karşı yapılan haksızlıkların farkında değildir. Bu nedenle verilen işe veya uygulamaya karşı çıkamaz. Kendisine uygulanan şiddete ve baskıya bile tek başına karşı koyabilecek güçte değildir. Çocuk çalışma hayatında savunmasız konumdadır. Bu nedenle işverenler tarafından tercih edilmektedir.

Tüm dünyada milyonlarca çocuk kendi zihinsel ve bedensel kapasitelerini aşan tehlikeli ve ağır işlerde "yasalarda çocuk çalıştırmak yasak olmasına karşın" çalıştırılmaktadırlar. Çok çocuklu aileler kendi geçimlerini sağlamak için çocuğun çalışmasına taraf olmaktadır. Sosyal güvenceden yoksun ailelerin ço-

Fotoğraf: Doğanay Sevindik

cukları çalışmaya hem daha erken yaşta başlamakta, hem de zorunlu olarak çalışmaktadırlar. Sosyal güvenlikten yoksun, gelecek kaygılarının yüksek, gelir dağılımının kötü ve bilinç düzeyinin düşük olduğu toplumlarda çocuk çalıştırmanın önüne geçmek zor olmaktadır. Türkiye'de çocuklar kırsal kesimde ücretsiz aile işçisi, şehirlerde ise ücretli-maaşlı olarak çalışmaktadırlar. Çocukların çalıştıkları sektörler genelde küçük işletme niteliğinde, mobilyacılık, ağaç işleri, ayakkabı yapımı, metal sanayi, dericilik, hazır giyim, oto-boya, kaporta, tamir, motor bakım ve onarımı vb. sektörlerdir.

Türkiye'de çalışan çocuklar eğitimlerine belli bir süre ara vermiş veya devam edememişlerdir. Çalışma hayatı kendilerine tek alternatif olarak sunulmaktadır. Hemen tümü kazandıkları paraları ailelerine vermekte, aralarında bazıları ailelerine bakmak zorundadır. İster aile yardımı olsun, isterse eğitim amaçlı olsun Türkiye'de çalışan çocuklar, uzun zamanlı, ağır ve yıpratıcı çalışma koşullarında, sağlık ve sosyal güvenlikten yoksun çalışmakta veya çalıştırılmaktadır.

1998 yılında çalışan çocukları ve çalıştıkları alanları tespit etmek amacıyla Adana ilinde oto, boya, kaporta, tamir atölyelerinde çalışan çocuklarla ilgili bir alan araştırması yapılmıştır. Çocukların yoğun olarak çalıştıkları sektörlerden biri olan bu alanda yapılan araştırmalarda, yaşları 10-16 arasında değişen 120 işçi çocukla görüşülmüş, bu görüşmeden 103'ü değerlendirilmiştir. Anket sonuçlarına göre çalışan çocukların Adana'nın

yerleştiği olduğu anlaşılmıştır. % 94.2'si ilkokul mezunu olan çocuklar ilkokuldan itibaren çalışmaya başladıklarını ifade etmişlerdir. Büyük sayılabilecek bir kısmı "işten zaman kalmadığı ve ekonomik nedenlerle" okula devam edemediklerini söylemişlerdir.

Ortalama dört kardeşe sahip olan çocukların evlerinde kendileri gibi bir veya daha fazla kardeşi de, aynı sektörde ya da başka sektörde çalışmaktadır. Aldıkları ücret haftalık olup, % 45.6'sı 1.000.000.TL ile 1.950.000.TL arasında, % 38'i 2.000.000.TL ile 2.950.000.TL arasında, % 7'si ise 3.000.000.TL ile 3.950.000.TL arasında ücret almaktadır.

Çalışan çocukların % 78.6'sı kazandıkları para ile istediklerini satın alamadıklarını ifade etmektedirler. % 61.2'si 10-12 yaş arasında çalışmaya başladıklarını ifade ederken % 21.4'ü 13 yaş üzerinde çalışmaya başlamış ve % 54'nün daha önce benzer veya aynı işte tecrübesi bulunmaktadır. Çalışan çocuklar sabah 07:00 de işe başlarken 19:00 -21:00 arasında işi bırakmaktadırlar. Hemen tümü yaklaşık 13 saat ayakta çalışmaktadırlar.

Çocukların % 67' si ileride yapmak istedikleri işi, benzer nitelikte bir iş ve kendi kendinin patronu olmak olarak tanımlamıştır. "Kendinizi çalışmak zorunda hissediyor musunuz?" sorusuna % 83.5'i "evet" yanıtını vermiştir. Çoğu bunu "ailesine ve kendisine bakmak" olarak tanımlamaktadır. % 91'i işe başlamadan önce işvereni ile herhangi bir anlaşma yapmadığını ifade etmektedir. % 90'nın annesinin, % 57'sinin ise babasının sigortası bulunmamaktadır. Çalışan çocukların % 91'i ise sigortasız olarak çalışmaktadır. % 96'sı haftada tek gün izin kullanırken % 73'ü ise yıllık izin kullanmamaktadır (Yıllık izin üst üste üç gün izin olarak tanımlanmıştır). % 73'ü çalıştığı süre içerisinde hiç doktora gitmemiştir. % 36'sının yaptığı iş nedeniyle bedensel rahatsızlığı mevcuttur. Bu baş, bel, sırt ve eklemlerde ağrı olarak ifade edilmektedir.

Çalışan çocukların % 65'i kazandığı parayı ailesine vermektedir. Sadece % 20 'si kendisine harcamakta veya biriktirmektedir. Çalışan çocukların hemen hepsi iş yerinde kendilerine uygulanan bir veya birden fazla şiddet eylemi ile karşılaşmaktadır. Bu dayak, azar, kırıcı ve incitici söz olabilmektedir. % 42'si "boş vakitlerinde" gazete okumaktadırlar. En seversen okudukları gazete "Foto-maç" tır.

Yapılan anket çalışmasının işverenler bölümünde işverenlere sorulan 35 sorunun 25'ine cevap alınabilmiştir. İşverenlerin % 65.9'u ilkokuldan sonra okula gitmediklerini bildirmişlerdir. % 95.1'i 5 yıldan fazladır şimdiki işlerini yapmaktadırlar. % 48.8'nin iş yeri kendisine aittir. Yine % 36.6'sının evi, % 36.6'sının ise hem evi hem de arabası mevcuttur. Ekonomik anlamda kendilerini "iyi" olarak tanımlamaktadırlar.

% 43.9'ü maliyeti yüksek olduğu için işçilerini sigortalamazken % 53.7'si ise bu sorumuza yanıt vermekten kaçınmışlardır. % 97.6 işveren kendisini sigorta kapsamına alırken bu durumu "kendi geleceklere açısından gerekli" görmektedirler. % 58.5'i işi ile ilgili eğitimi işbaşında aldıklarını belirtirken, % 85.4'ü iş ile ilgili eğitime gereksinimi olduğunu söylemektedir. % 56.1'i işe girmeden önce çırağın velisi ile sözlü anlaşma yaptığını belirtirken % 90.2'si çocuklarının okumasını böyle bir işe devam etmesini arzulamadıklarını belirtmişlerdir.

Yapılan anket çalışmasında ulaşılan sonuçlara göre; bu sektörde çalışan çocuklar, düşük ücretle, uzun iş sürelerinde, ağır ve gürültülü çalışma ortamlarında çalışmaktadırlar. Belirgin bir eğitimden yoksun, kalabalık sayılabilecek ailelerden gelen bu çocuklar, yine gerekli eğitimden yoksun olarak oldukça güç şartlarda çalışmaktadırlar. İşverenler açısından "ucuz işgücünü" temsil eden çalışan çocuklar kendilerini psikolojik ve fiziksel anlamda koruyabilecek durumda değildirler. Kimi yerlerde tamamen işverenin insafına terk edilmiş olarak çalıştırılmakta olan çocukların işverenleri çalışan çocukları bir işçiden çok emeği satın alınmış bir meta olarak değerlendirmektedirler. Çocukların kazandıkları paralara ailelerinin muhtaç olması çocukların durumunu biraz daha ağırlaştırmaktadır.

Çocukları yaşlarından önce büyüten bu çalışma ortamları, çocukların diğer yaşlılarına göre geri kalmalarına, onlarla eşit koşulları paylaşamamalarına neden olmaktadır.

Mesleki eğitimleri yetersiz ve ilkel üretim araçları ile çalışan şirketlere sahip olan küçük işletme sahipleri, ekonomik anlamda "iyi" durumdadırlar. Türkiye ölçeğinde şirketlerin % 98,8'ini kapsamaktadırlar. Çoğunluğu aile şirketi niteliğindedir. Ve pek çoğu denetimsiz olarak çalışmakta ve çalıştırılmaktadır.

Sağlık, sosyal, ekonomik güvenceden yoksun olarak çalışan çocukların gelecek anlamında kayıp nesiller olmaları kaçınılmazdır.

VAKIF HABERLERİ

Sergiler ve Perşembe Buluşmaları Sürüyor

Vakıf merkezimizde oluşturduğumuz, "Prof. Dr. Nusret H. Fişek Bilim ve Sanat Ortamı" bir çok sanat etkinliğine ev sahipliği yapmaya başladı. Hergün 9.00 -18.00 saatleri arasında, resim ya da fotoğraf sergileri ile el ürünleri sergimizi gezebilirsiniz. Her ayın en az iki Perşembe günü de "edebiyat söyleşisi" ya da "saydam gösterisi", "insan" odaklı çalışmalara ilgi duyanları buluşturuyor. İnsanı görmeden, onu çevreleyen çok boyutlu eylemleri algılamadan, geleceğimizi nasıl kurgulayabiliriz?! Geleceğimizi oluşturacak çocuklarımızın "ihmal ve istismarını nasıl önleyebiliriz?!

Onun için Fişek Enstitüsü çalışan çocuklar Bilim ve Eylem Merkezi Vakfı'nın çalışmaları içerisinde, sanat etkinlikleri önemli bir yer tutuyor. Günboyu beyinlerimizde yaratılmaya çalışılan boşluğu ve kirliliğini aşabilmek için, bir sığınmaevi ve dayanışma ortamı oluyor bu etkinlikler.

1 Kasım 1999'da Prof. Dr. Nusret H. Fişek'i anma etkinlikleri çerçevesinde yer alan "Sağlıkçı Ressamlar Karma Resim Sergisi" (1-12 Kasım 1999), yeni ve güzel arkadaşlarla tanışmamıza da olanak verdi. Bülent

Ayşenur Canoğlu'nun bir çalışması

Aytaş, Semih Baykara, Ayşenur Canoğlu, Rana Güven, Toygun Orbay, Başak Saylıoğlu'nun resimleri, anma etkinliklerine ayrı bir renk ve boyut kattı. Resimleri ile ortamı zenginleştiren ressam arkadaşlarımıza, tablolarının gelirini Vakfa bırakarak önemli bir katkı sağlayan Toygun Orbay'a teşekkürlerimizi sunarız.

27 Kasım 1999'da artık gelenekselleşen "düşünce atölyelerinden (eski adıyla okur semineri) 30 uncusunu gerçekleştirdik. "Bireyin Gücü" tartışma konusuydu. Prof. Dr. Yaman Örs, Prof. Dr. Cevat Geray ve Yrd. Doç. Dr. İlkey Savcı'nın "tetikleyici" olarak katıldıkları toplantı çok zengin

ve canlı konuşmalara sahne oldu. Önümüzdeki sayıda bu konuşmaları, bir dosya halinde sizlere sunacağız. 9 Aralık 1999'da Doğanay Sevindik'in saydam gösterisi hem sunumun kalitesi hem de salonun doluluğu ile gözdoldurucuydu. Bu güzel saydam sunumundan notları ve bazı fotoğrafları bu sayımızda bulacaksınız. 16 Aralık 1999'da Erendiz Atasü'nün edebiyat söyleşisini de, Prof. Dr. Nusret H. Fişek Bilim ve Sanat Ortamı'na konuk ettikten sonra, hem sunumların kalitesi hem de salonun doluluğu yönünden göz dolduruculuğunun artık sürekli olacağı inancı herkese yerleşmeye başladı.

VAKIF HABERLERİ

"Gaziantep-Halfeti-Şanlıurfa-Mardin-Memrut" Gösterisi Üzerine

Doğanay Sevindik

Gap idaresi ile AFSAD (Ankara Fotoğraf Sanatçıları Derneği)'nin işbirliği ile 1997 yılında "Gap'ta Kadın ve Çocuk" 1998 yılında Halfeti ve çevre köylerini kapsayan fotoğraf çalışmasına katıldım. Güneydoğu Anadolu bölgesine ilk kez gidiyorum. Gaziantep'te eski çarşıda eski el sanatlarının yer aldığı

Haphap sokaktayım. (Hap-hap: Takunya'ya verilen ad) Çarşıda; Bakırcılar, kalaycılar, zurna ve davul imalatçıları, gümüşçüler, demirciler, yemeni (Deri ayakkabı) naylon ayakkabı satıcıları, baharatçılar ve kebabçılar sizi alıp başka dünyalara götürüyor. Bir an çocukluğum geldi aklıma. Naylon ayakkabılardan bende giymiştim. Şık şık derdik onlara. Eskidiği zaman onunla iğde, leblebi ve keçiboynuzu alırdık.

G. Antep büyük bir şehir. Şehirde biriket yapılar sıvanmadığı için gri bir renk hakim olmuş. İşsizlik oranı % sıfır. El sanatları, küçük ve orta ölçekli sanayi ile organize sanayi oldukça gelişmiş. El sanatlarında ve küçük ölçekli sanayide çocuk işçiler yoğun olarak çalışıyor. Adı "Yeşil Kahve" olan yüksek tavanlı yeşil sandal-yeli kahvehanede içtiğim çayın tadı halen damağımda. Tatlılarına, kebablarına diyecek bir şey yok. Bir de acılarına alışabilseydim.

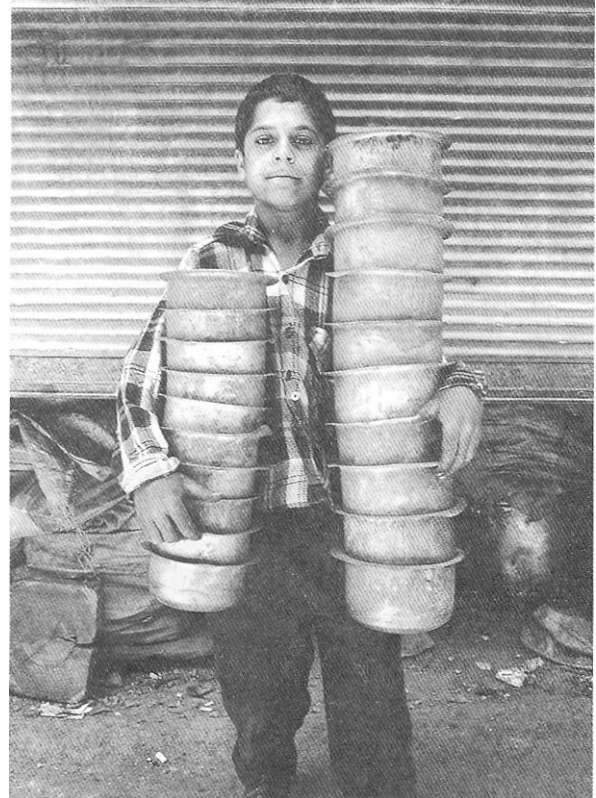
Kelaynak kuşları deyince aklımıza gelen Birecik'teyiz. Hemen her evde ve işyerinde güvercin besleniyor. Kalenden aşağıya baktığınızda şehirde kesme taşlardan oluşan bir yapılaşma göze çarpıyor. Havaaların sıcak olması nedeniyle dışarıdaki yataklar ve yorganlar şehre ayrı bir renk katıyor.

Balıkli gölü, kapalı çarşısı ve el sanatları ile meşhur Şanlıurfa'yı unutmam pek kolay değil. Bedesten'de mutlaka yorgunluk çayı içmelisi-niz. Harran, Şanlıurfa'nın göz bebeği. Harran Üniversitesi kalıntılarını ve yöreye

has yazın serin kışın sıcak evler görülmeye değer. Şanlıurfa'ya yolunuz düşerse Harran'ı mutlaka görün.

Nemrut'a gitmek için, araba ile yirmi dakika yolculuktan sonra, yürüyerek yirmi dakika daha tırmandık. O kadar yüksek tepelere nasıl mezarlık ve heykel yapmışlar. Kimse olmasa cevabını sanki heykeller verecek gibi. Tarihi yeniden yaşıyorsunuz. Fıstık ve tahıl ekili uçsuz bucaksız tarlaların arasından Mardin'e ulaştık. Mardin için "Gündüz mezarlık, gece gerdanlık" diyorlar. Mardin yamaca kurulmuş, karşıdan bakıldığı zaman keşke taşların oluşturduğu hoş bir doku göze çarpıyor. Gördüğüm en güzel şehirlerden biri. Gerdanlığı görebilmek için şehri gece karşıdan seyrediyoruz. Gerçekten de gecesi gerdanlık gibi. Sıra sıra evlerin ışıkları bir gerdanlığı anımsatıyor. Mardin'de trafik tek yönlü olarak işliyor. Aynı noktaya gelebilmek için şehrin etrafını (8 km.) tur atmak zorundasınız. Mardin'de Süryaniler yaşıyor. Deyrül-Zaferan kilisesinde Süryaniler kendi kültürlerini yaşıyorlar. Kilise içerisinde ölen papazların mezarları duvar içine gömülüyor. 1500 yıllık tahteravan halen muhafaza ediliyor.

Mardin'in dar sokaklarında katır ve eşeklere rastlamak mümkün. Çarşıda eski el sanatlarını yaşatmaya çalışan semerciler, bakırcılar, elekçiler, kürek ve kazmacılar, dokumacılar, oltu taşı işlemecileri ve leblebiciler şehir ile bütünleşmişler. Ancak gün geçtikçe sayılarını azaldığını üzüntü ile öğreniyoruz. Şair Murathan MÜNGAN'ın yaşadığı ev Mardin'in en güzel evlerinden biri. İşlemeli tavanı, oymalı kapısı ile şaşkına çevirdi bizi. Eline sağlık diyoruz yapan ustaya, halen koruyan ve yaşatanı da

kutluyoruz. Mardin'e giderseniz bu evi mutlaka görün. Mardin'den bizi fotoğrafçı dostumuz Dr. Nurettin Özdener, leblebi ve fıstık ile uğurluyor. Mardin geleneği olarak.

1998 yılında Birecik Barajı'nın suları altında kalacak olan Halfeti ve çevre köylerinde fotoğraf çalışması yaptık. Halfeti geçmişte başkent olmuş şirin bir ilçemiz, ilçe Fırat Nehrinin kıyısında yamaca kurulmuş. Kıvrılarak inilen tepeden baktığınızda yemyeşil bir görüntüde taş yapılardan oluşan güzel bir şehir karşılıyor sizi. Fırat Nehri'nden karşıdaki Kaya köye ulaşım sandalla yapılıyor. Kesme taşlardan yapılmış bile. Halfeti ile birlikte 38 köy etkileniyor. Bazı köyler sadece evlerini, bazı köyler sadece arazilerini, bazı köylerde hem evlerini hem arazilerini kaybediyor. Halfeti ve Belkıs Harabeleri ise tarihi dokularını da kaybediyor. Bölgede yaşayan yaklaşık otuz bin insan etkileniyor. Doğdukları, büyüdükları evleri yerleri göz göre göre yok olacak. Evleri, arazileri sular altında kalırken bu insanlar nasıl dayanacaklar bilmiyorum. Ben nasıl dayanırdım onu da bilmiyorum. Halfeti'den ilk gittiğimde ayrılırken "Halfetilerle birlikte ağlamak için yine geleceğim" demiştim. Bir yıl sonra gittim. Yine gideceğim. Belkıs Harabeleri, Gümüşgün köyü, Savaşan köyü ve Halfeti beni çok etkiledi. Gümüşgün köyü'nde hayatımda ilk kez mağara evi gördüm. Halfeti'ye birkaç km. uzaklıkta yeni bir yerleşim yeri yapılıyor. Ancak baba ocağından ayrılmak zorunda kalan insanlar mutsuz, insanlar ağlıyor. Bir fıstık ağacı onbeş yılda yetişiyor. Dünyanın en iyi topraklarına sahip havzayı suların

altında kalacak, tarihi evler ise artık balıkların mekanı olacak.

Öncelikle, sular altında kalmadan Halfeti ve çevresini sonra diğer bölgeyi görmenizi tavsiye ederim. İş işten geçmeden.